

RADOŠA

PIEEJA

**P
I
E
A
U
G
U
Š
O
IZGLĪTOŠANĀ**

Radošuma izmantošana pieaugušo izglītošanā

Pireta Jēdasa

2013

Apmācību materiāli izstrādāti Latvijas, Igaunijas un Somijas sadarbības projekta “Let’s Find and Use Your Creativity” ietvaros.

Projektu atbalsta Nordplus Pieaugušo izglītības programma

SATURS

NORĀDĪJUMI

Ievada vietā trīs pieaugušo skolotāja atziņas	4
Kur tu esi, radošum?	8
Radošums mācību grupā	11
Daži vienkārši ieteikumi radošuma rosināšanā	14
Radošuma izpausmes atbalsta metodes un to pielietojuma principi	17

PRAKTISKI VINGRINĀJUMI

ATKLĀŠANĀS RADOŠAJĀ PROCESĀ	19
• Uzmundrinošas sarunas – vienmēr kaut kas ir labi	22
• Pastaigas sarunas	24
• Citāda pieeja	26
IZPAUŠANĀS RADOŠAJĀ PROCESĀ	27
• Atvērtas telpas metode – visi uzņemas atbildību	27
• Pasaules kafejnīca – dažādu perspektīvu tikšanās vieta	31
• Mācību ekspedīcija	33
• Ideju medības	34
NOSLĒGŠANĀS RADOŠAJĀ PROCESĀ	36
• 123 metode	36
• Ideju tirgus – jaunu lietu iekustināšana	38
• Nozīmes radīšana slavenību piknikā (pēc Vogta)	41
Nobeiguma vietā stāsts no personiskas pieredzes par to, kā dzima jauninājumi ...	42
Izmantotā literatūra	44
Izziņu materiāli un norādījumi	45
Par autoru	46
Par MTŪ Partnerlus	46

IEVADA VIETĀ TRĪS PIEAUGUŠO SKOLOTĀJA ATZIŅAS¹

Uz šodienu ar izglītošanas darbu esmu saistīta jau vairāk nekā desmit gadus. Es uzskatu, ka šī joma piedāvā aizraujošus izaicinājumus, personisko ierobežojumu pārkāpšanas iespējas un aicina nepārtraukti eksperimentēt ar jaunām idejām. Skolotājam vienmēr ir jābūt gatavam risināt negaidīti radušās problēmas un ik pa brīdim jākonstatē, ka šoreiz izvēlētās metodes savu mērķi nav sasniegušas. Taču mums ir dota lieliska iespēja visu izanalizēt un nākamo reizi mēģināt no jauna.

Savā līdzšinējā praksē par vispatīkamāko esmu uzskatījusi skolotāja darba milzīgo radošo potenciālu. Man patīk eksperimentēt ar dažādām metodēm, radīt sakarības starp kādas jomas dažādiem viedokļiem un apšaubīt esošo. Esmu pateicīga mirkļiem, kad grupa ir atvērusies ir iestājies milzīgs radošuma uzplūdums. Šādos brīžos es svēti ticu, ka mums kā izglītotājiem ir lielas iespējas, taču arī atbildība spēkpilnas mācību vides radīšanā. Viens no priekšnosacījumiem noteikti ir ticība, ka katrs apmācāmais un skolotājs ir ārkārtīgi radošs (ko mēs paši varam arī nezināt). Šā raksta sagatavošanas laikā sapratu, ka pieaugušo skolotājs lielā mērā ir jaunradītājs jeb persona, kas nepārtraukti attīsta savu radošumu un pēc tam to pielieto praksē.

Tālāk minētās trīs atziņas pie manis ir nonākušas pateicoties līdzšinējai pieredzei, un pirmo reizi rada atspoguļojumu jauniešu pedagogu "Meetodimess 2013" ietvaros, taču izglītošanas laukā ir pelnījušas plašāku atspoguļojumu. "Meetodimess" (Metožu izstāde) ir viens no piemēriem, kā ar ļoti vienkāršiem paņēmieniem var noformēt radošu mācību telpu. Sīkāk par šo izstādi pastāstīšu šā raksta beigās.

Šis darbs piedāvā idejas par radošuma izmantošanu pieaugušo izglītošanā, sniedz padomus, kur meklēt jaunas idejas, un iepazīstina ar metodēm, kas veicina radošuma izpaušanos mācību grupās. Projekta dalībnieki dalīsies savās domās par radošuma atklāšanos izglītības darbā.

¹

http://issuu.com/mitteformaalne/docs/ajakiri_ilu_2012_finaal/1

Šajā rakstā Jūs neatradīsiet tādas metodes, kas mudina zīmēt, veidot, filcēt vai attīstīt citas prasmes. Rokdarbi ir tikai viena no radošuma izpausmes formām. Ne mazāk interesanta un izaicinoša ir pašas telpas radīšana, kur var atklāties pieaugušo dabiskā radošuma izpausmes un izcelties kolektīvā gudrība. Darbs ar grupām ir interesants un patiešām nopietns izaicinājums savu radošuma spēju izmantošanā.

PIRMĀ ATZIŅA – JAUNĀ RADĪŠANA

Man kā izglītotājam vienmēr ir bijis svarīgi radīt kaut ko jaunu. Viens no paņēmieniem ir kādas jomas attīstīšana, kas šajā brīdī šķiet aktuāla: jaunas, vēl nebijušas mācību programmas uzsākšana, vai kādas mācību metodes radīšana, attīstīšana, pilnveidošana. Iespējams, ka mana vēlēšanās darīt kaut ko citādi ir saistīta ar to, ka man kā skolotājam iet vienu un to pašu ceļu vienkārši kļūst garlaicīgi. Bet varbūt tāpēc, ka jaunā radīšanas procesā es varu atklāt kaut ko jaunu pati sevī. Vai tāpēc, ka es kā izglītāja varu nonākt situācijā, kur pa vecam darboties nav iespējams. Bet varbūt tāpēc, ka kopā ar saviem kolēģiem un / vai izglītojamajiem – turpat mācību telpā vai vakara stundās, apkopojot dienas notikumus – veidojas sinerģija, no kuras uzplaukst kaut kas jauns un labs.

Man patīk pamanīt un smelties iedvesmu dažādās jomās, bet pēc tam meklēt paņēmieni, kā to izmantot savā mācību darbā. Toms Kelijs, *think-tank* IDEO vadītājs, ir teicis, ka jaunas idejas rodas no skatīšanās, ostīšanas un klausīšanās. Tas ir ļoti vienkārši, taču noteikti prasa nepārtrauktu vingrināšanos un ļoti apzinātu skatīšanās-ostīšanas-klausīšanās spēju attīstīšanu. Es šajā ziņā esmu daudz mācījusies no dabas.

Mācību vielas sagatavošanas laikā dažreiz sev pajautāji – kā būtu, ja ... ? Kas agrāk nav darīts? Kā būtu, ja šoreiz pamēģinātu ... ?

OTRĀ ATZIŅA – AIZMIRSTI LĪDZ ŠIM MĀCĪTO

Lai varētu radīt kaut ko jaunu, tam ir jāatbrīvo vieta. Dažreiz nenāktu par jaunu apzināti pabīdīt malā visu līdz šim iemācīto. Bet kā gan es, GUDRAIS skolotājs, varu aizmirst to, kas mani ir padarījis par profesionāli?

Viens no veidiem – pamēģiniet darīt kaut ko tādu, kas agrāk nekad nav darīts. Piemēram, es vasarā strādāju kafejnīcā par oficianti. Gribēju zināt – cik laba oficiante no manis var sanākt, vai es spēšu nodibināt labas attiecības ar klientiem, vai es varēšu ar viņiem brīvi sarunāties un padarīt uzturēšanos kafejnīcā par neaizmirstamu notikumu. Es domāju, kas tas man izdevās, jo daudzi kafejnīcā iegriezās vairākas reizes. Šajā vasarā es iemācījos daudz jauna.

Vēl viena iespēja - mainīt savus darbarīkus. Muzikāli es neesmu īpaši izglītota, – notis nepazīstu un dziedāt diez ko nemāku. Taču tas man netraucē muzicēt, t.i., kopā ar apmācāmajiem uzburt kādu kopēju melodiju. Neesmu arī nekāda dižā dzejniece, taču dažreiz mācību laikā notiekošo man patīk ietērt dzejas vārdos.

Tātad labākā līdz šim iemācītā vai ierastā “aizmiršanas” iespēja ir nelielu izmaiņu ieviešana sava pedagoga dzīvē, piemēram, iesaistot tos, ar kuriem sadarbība var būt sarežģīta, mācību laikā dzirdēto domu vizualizēšanā, aizvedot mācību grupu uz negaidītu vietu utt.

Nākamreiz izdariet kaut ko tādu, ko agrāk Jūs kā skolotājs nekad neesat darījis, un kas prasīs no Jums kaut vai niecīgu personisko ierobežojumu pārvarēšanu.

TREŠĀ ATZIŅA – MAN PATĪK PĀRMAIŅAS

Liekas pats par savi saprotams, ka katrs skolotājs kā mācīšanas un attīstības atbalstītājs izmaiņas gandrīz vai dievina. Mēs taču ar tādu enerģiju mācību gaitā “liekam” cilvēkiem kaut ko mainīt, uzdodot šāda tipa jautājumus: „... miniet trīs piemērus, ko Jūs darītu, ja ...; ja Jums būtu iespēja mainīt, tad ...” utt. Taču mēs zinām, ka vēlākā ikdienas rutīna nokauj sajūsmu par jauno, un mācību efektivitāte bieži vien šķiet apšaubāma.

Pavasārī man viens draugs vaicāja: „Piret, kāpēc tu baidies no pārmaiņām?” Mani pārsteidza šā jautājuma vienkāršums un efekts, kas ir saglabājies līdz pat šim mirklim. Pēkšņi sāku domāt, vai patiešām es pati – mācīšanas atbalstītāja, pasaules mainītāja, jaunā izmēģinātāja, baidos no pārmaiņām ...? Es sapratu, ka jā, patiešām, dziļi apziņā eksistē šī izzināšanas robeža, līdz kurai esmu ar mieru sekot izmaiņām, bet tālāk – labāk atstāt visu tā, kā ir. Tagad es arvien biežāk prātoju par savu attieksmi pret izmaiņām. Ja es kā cilvēks neizprotu savu attieksmi pret izmaiņām vai pati neesmu pieredzējusi kādu dziļāku mainīšanās procesu un to izanalizējusi, man ir ļoti grūti atbalstīt kāda cita mainīšanos. Esmu atklājusi, ka ceļš uz izmaiņām ir ejams daudz vieglāk tad, ja ir kāda konkrēta vajadzība pēc izmaiņām, kas rada kaismu un sapratni – ko es patiesībā vēlos. Mans pedagoga nepārtrauktais uzdevums ir palīdzēt cilvēkiem atrast savu ideju, mērķi vai sapni, un palīdzēt to realizēt.

Padomājiet mirkli un pajautājiet sev: kāda ir mana attieksme pret izmaiņām? Kas man palīdz izdarīt priekš sevis nozīmīgas izmaiņas?

Vēlot radošuma pilnu dzīvi,

Pireta Jēdasa

**Pieaugušo izglītotāja, integrējošas pārvaldības veicinātāja, efektīvas mācību vides radītāja
un raksta autors**

piret@ruumiloojad.ee

KUR TU ESI, RADOŠUM?

Vai esat kādreiz pamanījuši to, ka mācību procesa laikā pamostas apmācāmā snaudušais radošums? Vai to, kā visa grupa sāk darboties it kā pašorganizējoties un atklājot savu radošo potenciālu? Cilvēki sāk parādīt tādas spējas, par kurām viņiem pašiem nebija ne jausmas.

Patiesībā radošums katrā no mums ir ielikts jau šūpulī. **Radošums ir cilvēka spēja lietās un situācijās saskatīt jaunas sakarības un iespējas, domāt un rīkoties nestandarta veidā, gūstot no tā gandarījumu.** Atkarībā no sevis vai situācijas mēs varam atrast neparastus, izdevīgus un apmierinošus sarežģītu problēmu vai situāciju risinājumus. Radošums ietver sevī darbību jeb kaut kā radīšanu, jeb jaunradi. Arī rezultātu jeb radošu konceptu, jeb to, kas ir radīts un izdomāts, piemēram, jaunu ideju, produktu vai mākslas darbu. (Kolk 2005)

Franss Johansons (*Frans Johansson*) (2008) savā kulta darbā „Mediči efekts” raksta, ka izcilu inovāciju uzliesmojums rodas tieši dažādu jomu saskares punktos. T.i., jauni atklājumi, kas liek pasaulei mainīties, tagad rodas vairāku disciplīnu saskares punktos, nevis kādā zinātnes nozarē atsevišķi (Johansons 2008). Tātad potenciālie saskares punkti un lieliska radošuma uzliesmošanas vide ir daudzveidīgas mācību grupas, kas sastāv no dažādu nozaru pārstāvjiem. Taču Johansons (2008) atzīst, ka mēs šādu iespēju reti izmantojam: cilvēki mēdz stingri turēties pie savām zinātnes nozarēm un specialitātēm, savas etniskās grupas un kultūras. **Kā būtu, ja mēs – skolotāji šīs ierastās robežas apzināti mēģinātu izkustināt?**

Johansons radošumu aplūko kā koncepciju nejaušu kombināciju. Bieži vien jaunas koncepcijas avotu ir grūti atrast, jo ideja uzrodas nejauši, laimīgā sakritības rezultātā, it kā no gaisa (turpat 2008). Dažreiz grupas darbs tā pārņem, ka risinājumi rodas it kā paši no sevis, un neviens klātesošais nespēj pateikt, kam kāda ideja ienāca prātā vai no kurienes tā radās. Tāpēc ir sevī jāattīsta spēja raudzīties abām acīm un klausīties abām ausīm, lai pārtvertu šīs negaidīti radušās idejas.

Mēs – pieaugušo skolotāji varam radīt daudzpusīgu, pacilātu un atvērtu gaisotni, kur izpausties ikkatra radošumam, tāpēc nepieciešams, lai pats skolotājs būtu zinātkārs un drošs eksperimentators. Neraugoties uz daudzajām pieaugušo izglītošanas metodēm, ir svarīgi, lai skolotājs prastu attīstīt un pielāgot esošās metodes, kā arī mācētu radīt jaunas.

Jaunu risinājumu meklēšana būs daudz rezultatīvāka tad, ja mēs zināsim, kā to darīt sistemātiski. Parasti šāda prasme cilvēkiem nerodas pati no sevis – nepieciešama vingrināšanās (Maripū 2013). Vārdu sakot, lai atklātu sevī radošumu, pašam ir **jāvingrinās radītspējā jeb jābūt jaunradītājam**. Nesen Harvardā veiktajā pētījumā (Tutton 2009) ir noskaidrots, ka novatoriskiem cilvēkiem piemīt piecas spējas, kas precīzi raksturo arī vienu jaunradītāju.

- *spēja atrast sakarības jeb prasme sasaistīt no pirmā mirkļa nesaistāmus jautājumus, idejas un problēmas;*
- *spēja uzdot tādus jautājumus kā, piemēram: kāpēc, kāpēc gan ne un kas tad, ja ..., kas uzdodami sarežģītu situāciju gadījumos;*
- *novērošanas spēja jeb māka būt par atklājēju klientu, mācekļu, sadarbības partneru vidū un lomā;*
- *eksperimentēšanas spēja jeb prasme īstenot jaunas idejas, radīt jaunus prototipus un modeļus;*
- *jaunu attiecību dibināšanas spēja jeb networking, kur novatori tiekas ar jaunām idejām un perspektīvām bagātiem cilvēkiem;*

Kā šīs spējas sevī apzināti attīsta skolotājs - jaunradītājs? Viņš vienkārši vingrinās. Turklāt, vingrinoties, palīdz šīs spējas attīstīt arī apmācāmajiem. Pavaicājiēt sev, kādas mācību metodes Jums uz šodienu ir pieejamas, kas palīdzēs audzēkņos attīstīt kreatīvo domāšanu.

SPĀRNOTAS DOMAS

Radošumu var atrast visā, ko Jūs darāt, – ja to darāt ar mīlestību un prieku.

Radošums nav saistīts ar kādu nodarbošanos – radošums ir apziņas stāvoklis: jaunradījums var rasties no jebkā, viss atkarīgs no darītāja attieksmes.

Radīšanas ieradumu izkopšana ir pa spēkam visiem (disciplīna un noteikumi!)

Izdošanās pamatā ir iemaņas, iedvesmas pamatā – darbošanās.

Pārvarot sevi (izejot no komforta zonas, riskējot) atklāsi savu dabisko un radošo būtību.

Lai kaut ko radītu, ir jābūt šeit un tagad.

Lai kaut ko radītu, ir jāpastumj malā (kaut vai uz mirkli) savs ES (ego), jo tas ik pa brīdim centīsies Jums apgalvot, ka patiesībā izdošanās NAV IESPĒJAMA.

Lai radītu, kaut vai uz brīdi ir jāatsakās no perfekcionisma, jo pretējā gadījumā jau ar pirmajiem spertajiem soļiem sāksiet baidīties no neizdošanās.

Lai radītu, ir ieteicams apzināti pastiprināt ziņkāri un samazināt bailes.

Jaunrades panākumu ķīla:

- atrodi sevī bērnu (nebaidies no kļūdām, esi ziņkārigs),
- esi atvērti jaunām zināšanām,
- uzdrīksties sapņot.

Dzīvei ir jēga tikai daudzdimensiju telpā, nekad to nepārvērtiet par eksistenci vienā dimensijā (vai citiem vārdiem, neidentificējiet sevi, piemēram, tikai un vienīgi ar savu specialitāti). Interesējieties par citām jomām (neesat tikai darījumu cilvēks, dažreiz atļaujieties būt par algotu strādnieku!).

Neļaujiet savai dzīvei pārvērsties par bērnu rituālu. Lai paliek brīži, kas nav loģiski izskaidrojami, un mistērijas, kam nav atrodams pamatojums. Lai paliek tādas lietas, kuru dēļ Jūs uzskata par mazliet jukušiem. Cilvēks ar 100 % veselu saprātu ir miris cilvēks ☺.

Šad un tad atļaujieties kādas neprātības, tās piešķirs dzīvei jaunu nozīmi!

Līna Kolka, “Liivakella Seminar”, prezentācijas tēzes

RADOŠUMS MĀCĪBU GRUPĀ

Lai idejai vai inovācijai būtu jēgpilna nozīme un turpinājums, ir svarīgi, lai tā rastos cilvēku un telpas nozīmīgas tikšanās rezultātā. Cilvēki atbalsta tikai to, ko viņi paši rada (Wheatley & Frieze 2011).

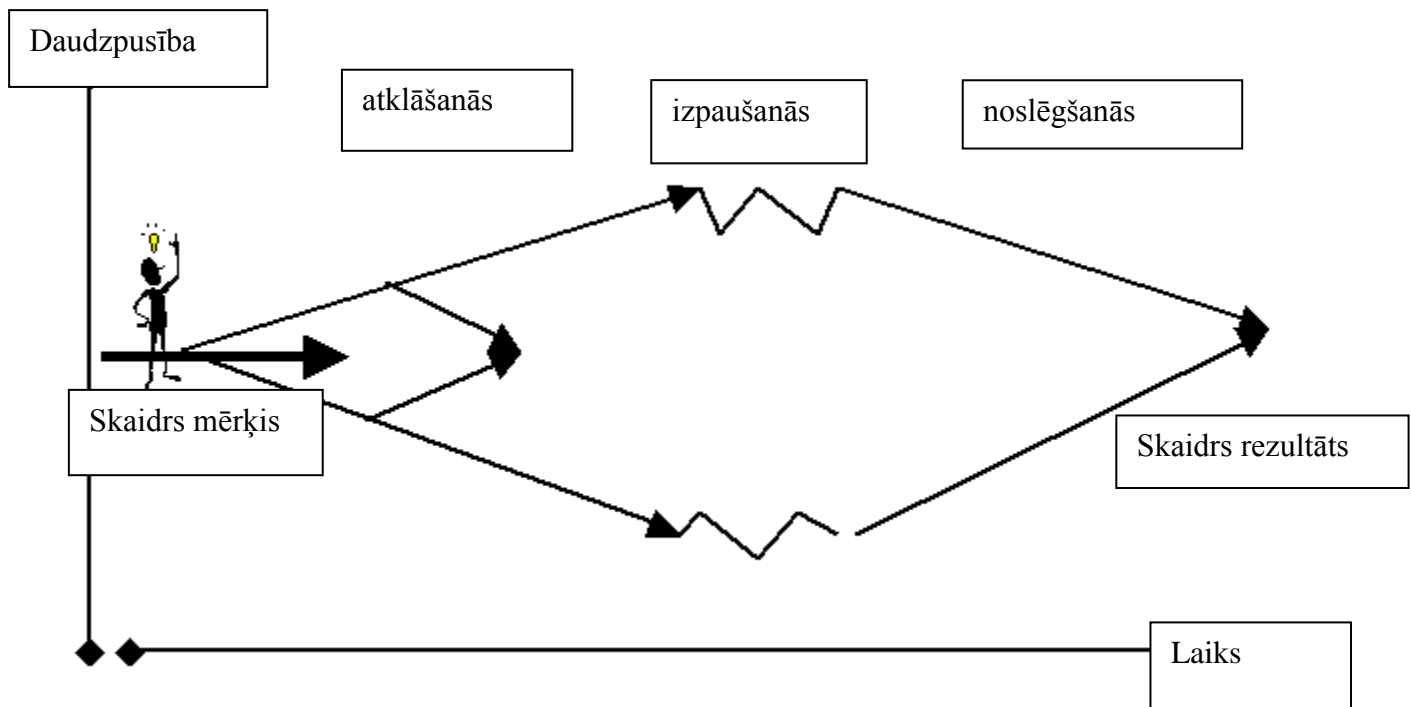
Tam, ka nozīmīga ideja dzimst tikai cilvēku un telpas tikšanās rezultātā, ir dziļa doma. Pieaugušo skolotājam ir jācenšas panākt, lai grupā veidotos tādas attiecības, kas sekmētu ideju dzimšanu un attīstību. Tas nozīmē tādas mācību vides radīšanu, kur dalībnieki viens no otra var godīgi un atklāti smelties zināšanas un, pamatojoties uz tām, kopīgi meklēt atbildes uz aktuālajiem jautājumiem. To sekmē arī apzināta radošā procesa vadīšana.

Atbalstot grupas radošo darbību, ir jārēķinās ar to, ka tā sastāv no dažādiem procesiem:

- uzbudinājuma stāvoklis, ja ir redzams, ka kādu uzdevumu negribas risināt, vai to nevar izdarīt ierastā veidā;
- problēmu atrisināšanai nepieciešamās iekšējās motivācijas meklēšana;
- esošās informācijas apzināšana;
- nonāksana strupceļā, situācijas sakārtošanās;
- spontāna meklēšana;
- pieejas veida izvēle;
- radoša darbība ceļā uz vēlamā rezultāta sasniegšanu (Kolk 2005).

Ja šie dažādie procesi ir izprasti, pieaugušo skolotājs spēj vispusīgi atbalstīt mācāmos, piemēram, piedāvājot esošās informācijas apzināšanas līdzekļus (ideju vai prāta kartēšana), atbalstot mācāmos, kad viņi ir nonākuši uzbudinājuma stāvoklī (pašanalīze, pārdomu brīža noteikšana) utt.

Radīšanas procesu var iedalīt trijās pakāpēs: **atklāšanās** (*divergence*), **izpaušanās** (*emergence*) un **noslēgšanās** (*convergence*). Pēc savas būtības šīs pakāpes ir atšķirīgas, tāpēc procesa vadītājam / izglītotājam ir svarīgi zināt, kurš process pašlaik notiek un, kas katrā fāzē ir nepieciešams.

Attīstības telpa

1. attēls. Trīs radīšanas procesa pakāpieni

ATKLĀŠANĀS fāzi raksturo ierašanās, noskaņošanās, intereses izraisīšana, sakaru dibināšana, uzticamas vides veidošana. Tā ir meklēšanas fāze ar skaidri izvirzītu mērķi, kas noteiks kopējo virzienu. Šajā fāzē ir ļoti svarīga pareizu jautājumu uzdošana, problēmas izprašana un vēlāmā rezultāta noskaidrošana. Ja šo fāzi noslēdz pārāk ātri, jaunu ideju un inovāciju līmenis paliek zems.

Atklāšanās fāzē var organizēt dažādus iepazīšanās un grupas veidošanas vingrinājumus, pastāstīt iedvesmojošus stāstus, demonstrēt video filmas, organizēt kādu eksperimentu, kas mudinās turpināt iesākto un iziet no komforta zonas.

Ļoti svarīgi, lai atvērtības fāzē rastos īpaša plašas domāšanas telpa, kas izpaužas interesē pret iespējamiem dažādu viedokļu un problēmu risinājumiem. Var gadīties, kas šādas telpas formēšanas laikā grupā rodas haoss. Haoss ir dzīvām būtnēm raksturīga izpausmes forma, kas atspoguļo apjukumu, rutīnas izjukumu, nestabilitātes veidošanos. Mācību grupā haosu var izsaukt nezināšana, neskaidri mācību mērķi un to lietderība, arī novatoriska mācību metode.

IZPAUŠANĀS fāze ir attīstības telpa, kas ieslēgta starp atklāšanos un noslēgšanos. Šeit notiek dažādu ideju un vajadzību integrēšana. Šajā fāzē ir jābūt gataviem uz sava pasaules skatījuma paplašināšanu un līdzcilvēku viedokļu izprašanu. Dažreiz šķiet, ka tā ir diezgan juceklīga un neērta piepūle, taču šajā fāzē dzimst jauni risinājumi.

Tagad ir svarīga uzticamas vides radīšana, lai jucekļa gadījumā atvēlētu personisku laiku notikušā analīzei: pastaigas brīvā dabā, domu pierakstīšana, pieredzes apmaiņa aplī u.tml. Tas ir arī kolektīvās kreativitātes laiks, kad grupas meklē nestandarta risinājumus, strīdas, paceļ balsi. Piemēram, atvērtas telpas metodes sarunās dažreiz var manīt zināmu attiecību saasināšanos, taču parasti notiek pašorganizēšanās un atbildības uzņemšanās.

NOSLĒGŠANĀS ir skaidri uz mērķi orientēta, uz rezultāta sasniegšanu un pieņemto lēmumu realizēšanu, strukturēta un parasti arī laika ziņā ierobežota fāze. Grupas noslēdzošais (kopsavilkuma) garīgais darbs nozīmē alternatīvu apsvēršanu, galveno principu izstrādāšanu, ideju kategorizēšanu un nonākšanu līdz vienotiem lēmumiem. Šajā fāzē ir svarīga personīgas nozīmības piešķiršana gūtajai pieredzei, turpmāko soļu izteikšana mutiskā vai rakstiskā veidā, darbības plānu noformulēšana.

Ar vārdu sakot, mācību procesa plānošanā var iepriekš apzināti noteikt katram etapam piemērotas metodes. Šajā rakstā aprakstītās metodes būs saistītas ar šiem trim etapiem.

DAŽI VIENKĀRŠI RADOŠUMA ROSINĀŠANAS PADOMI

Dažreiz var likties, ka radošuma rosināšana ir ārkārtīgi liels, komplekss, apjomīgs, laikietilpīgs un resursus prasošs pasākums. Dāvids Linčs (*David Lynch*) ir teicis, ka labas idejas lidinās pa gaisu. Mūsu uzdevums ir tās notvert. Lai smeltos iedvesmu, nav jāpārvar tūkstošiem kilometru un jāpiedalās starptautiska mēroga mācībās (protams, arī tādas var būt noderīgas) vai jāizlasa vesela čupa grāmatu. Katrā dienā vai katrā mirklī var gadīties kaut kas pārsteidzošs.

Patiesībā skolotājs var ieteikt ļoti vienkāršus radošās domāšanas attīstīšanas paņēmienus sevī un citos. Tālāk minētos ieteikumus var kombinēt ar dažādām šajā mācību materiālā aprakstītajām metodēm.

Jaunu ideju smelšanās (Sticky Wisdom 2002)

- Katru nedēļu dodieties uz darbu ar citu transporta līdzekli. Pamaniet cilvēkus, runājiet ar viņiem.
- Lasiet avīzes, kas parasti paliek neievērotas. Klausieties radiostaciju, kas parasti paliek neievērota. Skatieties televīzijas radījumu, kas parasti paliek neievērots.
- Reizi mēnesī pusdienojiet kopā ar personu, kas nav Jūsu jomas speciālists. Palūdziet pastāstīt par savā darbā aktuālām problēmām un ļaujiet izteikties par Jūsu darbu.
- Reizi nedēļā vismaz uz pusdienu atstājiet parasto darba vidi.
- Pavaicājiet saviem ģimenes locekļiem / bērniem, kādus risinājumus viņi var piedāvāt Jūsu problēmai.
- Nesteidzieties ar problēmas risināšanu. Mēģiniet atrast vismaz trīs iespējamus risinājumus, un izvēlieties vienu no tiem.
- Reizi mēnesī organizējiet saviem kolēģiem "atsvaidzināšanas" dienu. Dodieties kopā turp, kurp Jūs parasti neejat. Vai dariet kopā kaut ko neikdienišķu.
- Ejiet uz parku pastaigāties. Ļaujiet paiet laikam.
- Sekojiet mūzikas reitingiem.
- Reizi gadā uzrakstiet sev jaunu darba instrukciju.

Sagrozītais parastums (Johansson 2005)

1. Iedomājieties kādu ar sevi saistītu situāciju, produktu vai pakalpojumu. Uzrakstiet dažas frāzes vai vārdus, kas parasti saistās ar šādu situāciju, produktu vai pakalpojumu.

Piemēram: Man kā organizatoram ir jāsagatavo mācību telpa un jānodrošina dalībnieki ar naktsmītnēm. Rakstu: cilvēki guļ gultās; skolotājs māca klasē.

2. Palūdziet kādam citam šos parastos teikumus sagrozīt.

Piemēram: cilvēki guļ zem egles; skolotājs māca uz celma.

3. Kad idejas ir uzrakstītas, apspriediet, kā uzrakstītā rezultātus varētu izmantot savā darbā.

Piemēram, varētu nonākt līdz secinājumam, ka nākamajai nodarbībai ir jānotiek brīvā dabā.

Vingrinājums ar šķietami nesaistāmiem novērojumiem (Johansson 2005)

- Nopērciet pāris avīzes, kuras parasti nelasāt. Atšķiriet nejaušu lappusi, mēģiniet radīt sakarību starp avīzes tekstu un sev būtisku problēmu. Ja tas neizdodas, pāršķiriet lapu. Turpiniet tik ilgi, kamēr atradīsiet kādu sakarību.
- Ja Jūsu uzdevums ir ceļveža plānošana, sakarību atrašanai pašķirstiet pavārgrāmatas.

Ikdienas prāta vingrinājums (Maripuu 2013)

- Nodarbojoties ar ikdienas situāciju risināšanu, pavaicājiēt sev: "Kā es to varētu izdarīt citādi?"

Pēc tam kādu brīdi padomājiet un uzrakstiet desmit ieteikumus skolotājiem, kā varētu pilnveidot radošuma māku.

DESMIT IETEIKUMI SAVAS RADOŠĀS DOMĀŠANAS VEICINĀŠANAI

Radošums manā skolotāja darbā

Ivika Negele (*Ivika Nõgel*), skolotāja, MTÜ "Partnerlus"

Esmu viena no tiem skolotājiem, kas radošumu uzskata par mācību procesa stūrakmeni. Bez radošas domāšanas mācību process ir tikai faktu iekalšana un precīza norādījumu ievērošana. Diemžēl mūsdienu strauji mainīgajā un daudzveidīgajā pasaulē ar gatavām atbildēm nav ko iesākt – viss ir atkarīgs no situācijas. Tātad mūsdienās mācīšanās nozīmē spēju elastīgi izmantot mācību procesā gūtās zināšanas, kombinējot jaunu ar jau pazīstamu, izmēģinot jaunus risinājumus un tos pielāgojot atbilstoši situācijai.

Pamatā man kā skolotājam ir jāpalīdz cilvēkiem atklāt savu radošuma potenciālu un jāattīsta viņu prasme no informācijas gūzmas atlasīt pašu svarīgāko. Kā skolotājs es sevi neuzskatu par vienīgo zināšanu avotu. Tieši otrādi, – lielākā daļa vērtīgu domu ir grupas locekļu izteiktas vai ienāk prātā pašam mācību dalībniekam no pagātnes pieredzes bagāžas.

Lai mācību procesā stimulētu radošo domāšanu, izmantoju dažādus paņēmienus. Pirmkārt jau mācību telpas iekārtojums - radošumu stimulē gaiša, labi vēdināta un mājīga telpa, kur dalībnieki viens otru var labi redzēt. Atvērtībai pret jauno palīdz arī barjeru noņemšana starp dalībniekiem. Man vislabāk patīk dalībniekus izvietot aplī bez galdiem.

Lai dalībnieki vairāk noskaņotos uz mācīšanos vienam no otra un negaidītu gatavas patiesības no skolotāja, es parasti atrodos aplī, kļūstot par vienkāršu grupas locekli uz vienlīdzīgu noteikumu principa.

Lai mazinātu spriedzi un ļautu atraisīties, esmu palielinājusi īsu uzdevumu un spēļu skaitu. Pieaugušie labprāt piedalās spēlēs, ja ir izpratuši to nozīmi mācību tēmas kontekstā. Esmu ievērojusi, ka pārsteigumu vai jautrību izraisošiem uzdevumiem ir lielāka pozitīva ietekme. Dažreiz smadzeņu darba stimulēšanai labi noder tematiski prāta asināšanas uzdevumi. Protams, ka ne jau visas dalībnieku iesaistīšanas metodes esmu izdomājusi pati. Izmantoju, piemēram, pasaulē plaši pazīstamo atvērto telpu, pasaules kafejnīcu, apli, izpētes sarunu utt.

Mācīšanās spēju vislabāk attīsta disputi, kur dalībniekiem ir jāsaliek kopā prāti un kolektīvi jāmeklē atbildes. Tātad mācīšanās kodols ir prāta asināšanas vingrinājumi pāros, trijātā vai grupā. Pati domāšana dalībniekiem bieži vien izrādās nogurdinošāka par lekcijas klausīšanos, taču apmierinātība ar mācībām noteikti ir lielāka, jo tajā taču paši ir aktīvi piedalījušies.

Bet kā tad ar zīmēšanu, meistarošanu, muzicēšanu? Vai šīs nodarbības arī ir kreativitātes mācību daļa? Kad dalībnieki savas domas sāk spontāni izteikt ar vizuāliem tēliem, skaņām vai pat kustībām, priekš manis tas ir ļoti nozīmīgs signāls, kas liecina par patiešām radošas vides veidošanos bez ierobežojumiem, kur cilvēki ir sākuši mācīties ar visiem maņu orgāniem.

RADOŠUMA IZPAUSMES ATBALSTA METODES UN TO PIELIETOJUMA PRINCIPI

Tiekoties ar pieaugušiem audzēkņiem, skolotājam ir nepieciešams radošums. Jūs mājās esat kārtīgi sagatavojies, Jums ir priekšā mācību programma, tēmas ir saskaņotas un līdzī paņemts pilns koferis ar pavairotiem materiāliem. Neraugoties uz visu minēto, sagatavošanās var izrādīties par pilnīgi veltīgu tajā brīdī, kad nostāties auditorijas priekšā. Var gadīties, ka cerēto 20 dalībnieku vietā ir ieradušies tikai 5 un ierādītā mācību telpa nekādi neatbilst Jūsu priekšstatam. Var būt arī tā, ka grupas saspīlētais klimats ir jūtams visā telpā pat bez liekas prasīšanas. Viens ir skaidrs – situācijai ir jāpieiet radoši ... Radošs skolotājs rēķinās ar mācāmo vajadzībām un konkrētiem apstākļiem. Viņš māk apstākļus sasaistīt ar mācību mērķiem un pielāgot materiāliem, kas atrodas koferī (vai vispār atstāj tos neizmantotus). Radošs skolotājs māk radīt tādas situācijas, kurās dalībnieki paši kļūst par radītājiem. Viņš veido sev jaunas sakarības, vispārzināmas lietas redz no cita viedokļa, rīkojas neparastā veidā. Radoši mācību materiāli – tie ir kā atslēga durvīm, kas paveras uz paša skolotāja gudrību un iekšējā spēka avotiem.

Astrid Org, skolotāja, MTŪ "Partnerlus"

Mūsu bagāžā ir ne tikai materiāli, bet arī vairākas metodes. Šajā rakstā vispirms iepazīstināsim ar tādām metodēm, kas ir izmantojamas dažāda lieluma grupās, lai veicinātu saturīgu un nozīmīgu savstarpējo komunikāciju. Protams, ka metodes vienmēr var pielāgot pēc vajadzības, piemēram, atvērtas telpas metodi izmantot tādās grupās, kur dalībnieku skaits pārsniedz 5 personas. No dalībnieku skaita grupā ir atkarīga interesantu rezultātu sasniegšana un grupas radošā potenciāla izvērtēšanās.

Pirms jebkuras metodes izvēlēšanās ir lietderīgi atcerēties dažus svarīgus atlases principus.

- Metode ir jāizmanto mērķtiecīgi un lietderīgi. Ar vārdu sakot, metodei ir jābūt saistītai ar kādu vajadzību.
- Metode ļauj iztirzāt svarīgas tēmas / jautājumus.
- Metodes izvēlē ņem vērā grupas lielumu. Dažas no metodēm ir piemērotas tieši mazām grupām (līdz 20 personām), citas – (pat vairāk par 1000 dalībniekiem) lielākām grupām (piemēram, atvērtās telpas metode).

- Metode ļauj iesaistīt dažādas homogēnas un heterogēnas interešu grupas.
- Metode atbalsta vienlīdzīgu partnerību. Piemēram: izvietojums aplī rada priekšstatu par vienlīdzību, aplī visi atrodas līdzvērtīgā pozīcijā neatkarīgi no vecuma un pieredzes.
- Metodei ir nopietni jā sagatavojas. Organizēšanu atvieglo atvērta, plaša fiziska vide (piemēram, sēdekļus var salikt aplī, izmantot vairākas telpas).
- Metodes var izraisīt apjukumu, haosu, nesaprašanos. Skolotājam ir jābūt gatavam uz šādu situāciju rašanos un jāmeklē atrast pareiza izeja, jāpalīdz dalībniekiem.
- Metožu izmantošanas laikā sasniegtie rezultāti palīdz veidot jaunu jēgu, atklāt jaunas perspektīvas, formulēt konkrētas turpmākās rīcības.

Lai izmantotu kādu no šīm metodēm, pašam skolotājam ir jābūt gatavam uz radošumu, līdzdalību, un labi jā sagatavojas. Lielu grupu gadījumā ir lietderīgi iesaistīt vairākus skolotājus.

Skolotājs ir vides veidotājs un ceļvedis.

Skolotājs ir gatavs atteikties no kontrolēšanas un ļauj dalībniekiem pašiem atbildēt par mācīšanās procesu.

Pirms kādas metodes izmantošanas pajautājiēt sev, VAI tas, ko Jūs vēlaties, ir ...

jauni risinājumi, atbildības dalīšana, motivācijas rašanās, grupas dalībnieku apmierinātība, potenciāla uzsveršana, mācīšanās, zinātības pieaugums, problēmu risināšana, attiecību veidošana, uzturēšana un attīstīšana, dalīšanās zināšanās, idejās, pieredžu atspoguļošana, personiskā izaugsme, nodarbošanās ar konfliktsituācijām, jēdzīguma radīšana

RADOŠĀ PROCESA ATKLĀŠANĀS

Ierašanās, noskaņošanās, grupas saliedētības veidošanās

Tālāk apskatīsim iespējamās metodes, kas stimulē radošā procesa atvēršanos jeb dalībnieku ierašanos, noskaņošanos, savstarpējo iepazīšanos, grupas saliedētības veidošanos, nonākšanu uz radošuma viļņa.

APLIS – SEN PAZĪSTAMS IESAISTĪŠANAS PAŅĒMIENS

Vai esat kādreiz padomājuši, kā kopienai svarīgus jautājumus kādreiz apsprieda mūsu senči. Vai to, kāda loma bija pa apli tālāk padotai seno indiāņu miera pīpei; vai kāpēc karaļa Artūra galmā bruņinieku galds bija apaļš.

Izvietojumā aplī ir viena no senākajām pulcēšanās formām, kuras nozīmi un ietekmi mēs šodien mēģinām atklāt no jauna. Sēžot aplī, mēs visi esam līdzīgi. Nevienam nav svarīgāks par citu, un nevienam nav vienīgais vadītājs. Kā vadīšana tā arī atbildība gulstas līdzīgi uz visiem dalībniekiem. Aplī vidū noliek papīra loksni ar **jautājumiem**, kas padziļina uzsāktu diskusiju.

Aplis ir piemērots, lai:

- noskaņotos un pielāgotos;
- iepazītos;
- dotu atgriezenisko saiti;
- izlīdzinātu nesaskaņas;
- piedāvātu idejas vai risinājumus utt.

Aplī izvietojuma gadījumā neizvietojams atribūts ir tā saucamais mikrofons. Tas var būt jebkurš labi satverams priekšmets, piemēram, svece, kāds rokdarbs, spalva, ābols, rotaļlieta utt. "Mikrofons" palīdz pievērst uzmanību personai, kas pašreiz runā, un atgādina par to, kas šajā brīdī ir pasākuma vadītājs.

Sagatavots aplis (Anneli Ohvril)

Telpa: aplī izvietoti sēdekļi

Darba piederumi: papīrs, "mikrofons", Tibetas pulksteņi.

Pēc vēlēšanās uz sienas var piestiprināt galvenos principus.

Laiks: atkarībā no grupas lieluma, līdz 1 stundai

Sagatavošanās

Nelielas grupas gadījumā īpaša sagatavošanās nav vajadzīga. Pietiek ar to, ka dalībnieki sasēžas ar sejām viens pret otru, vienojas par apspriežamo tēmu un atrod kādu priekšmetu, kas būs piemērots mikrofona funkcijas pildīšanai. Lielai grupai būs jāatrod tāda telpa, kur sēdekļus varēs izvietot aplī.

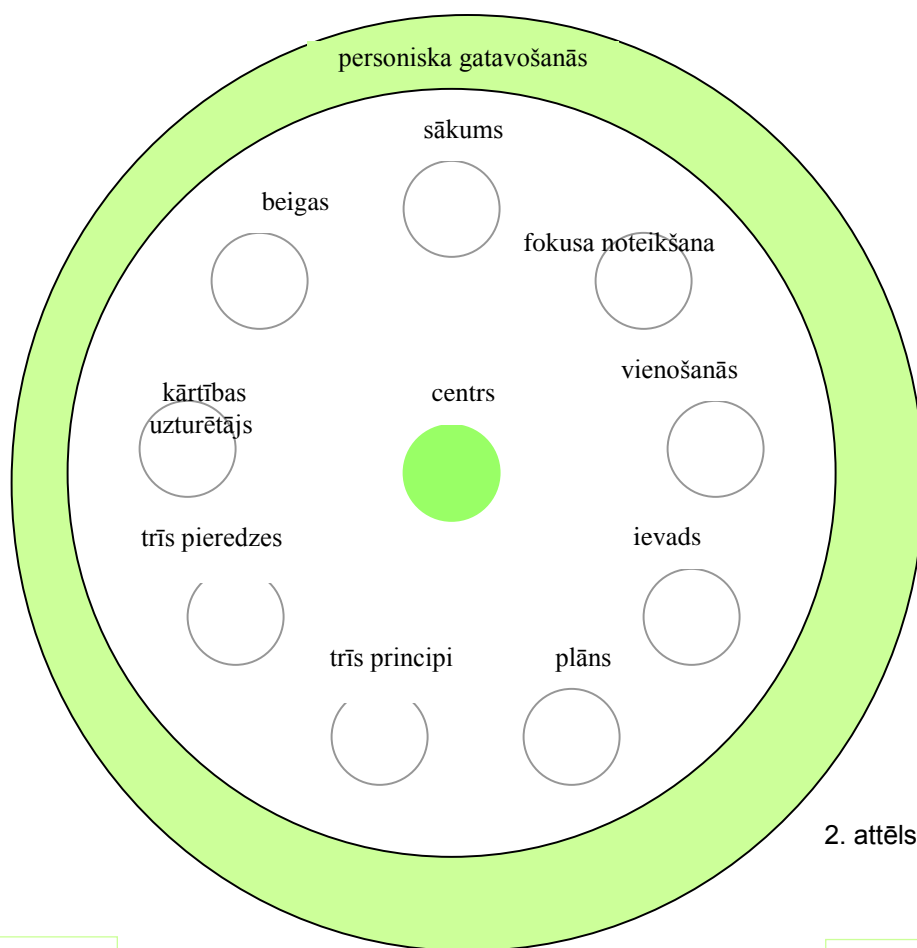
Aplā vidū ieteicams nolikt kādus “mikrofonam” piemērotus priekšmetus un papīra loksni ar jautājumiem. Aplī apspriežamajam jautājumam vajadzētu būt skaidram, taču pietiekami sarežģītam, lai stimulētu domu lidojumu. Piemēroti būs kaut vai šādi jautājumi: „Kādā laikā es pašreiz dzīvoju?“, „Kāpēc es esmu šeit ieradies?“, „Kas manī rūgst?“, „Kā izpaužas mans skolotāja radošums?“ utt.

Darba gaita

Dalībnieki sasēžas aplī. Pasākuma vadītājs sasveicinās ar dalībniekiem un nolasa jautājumu / jautājumus. Tad īsumā vienojas par noteikumiem, principiem un praksēm, kas parasti tiek ievērotas apla darbā (skat. tālāk). Ieteicams izvēlēties vienu kārtības uzturētāju, kas uzmanīs laiku un pieturēšanos tēmai, vai izsludinās pārtraukumu, ja tāds būs nepieciešams. Var vienoties par noteiktiem darba sākuma, pārtraukuma vai darba beigu signāliem.

Diskusija sākas no tā dalībnieka, kas ir gatavs pirmais izteikt savas domas un paņemt rokās “mikrofonu”. Pārējie viņā ieklausās, nepārtraucot un nekomentējot. Pēc tam “mikrofonu” pasniedz nākamajam dalībniekam pa kreisi (atklāšanās), beidzamā diskusiju apla gadījumā – pa labi (noslēgšanās). Nākamais runātājs drīkst nomainīt “mikrofonu”. Viņš var arī izlaist savu kārtu vai atteikties no runāšanas.

Aplis noslēdzas, kad katrs dalībnieks ir ticis pie runāšanas. Organizators pateicas dalībniekiem un var īsumā raksturot dzirdēto, vai atspoguļot notikušo. Pēc apla ir īstais laiks pāriet pie citām nodarbībām, piemēram, uzsākt diskusiju vai plānošanas procesu, kam būs piemērotas tādas metodes kā, piemēram, atvērtā telpa un pasaules kafejnīca.

2. attēls. Apļa dinamika.

Apļa noteikumi

- Runātais paliek starp runātājiem un citur netiek izpausts.
- Citi ir uz klausāmi ar patiesu interesi un atvērtību.
- Piedāvājam to, ko mēs varam piedāvāt. Izprotam arī savas vajadzības (došana = saņemšana).
- Aplī ir viens kārtības uzturētājs, kas seko laikam un tēmai.

Trīs principi

- Vadītāji pēc kārtas mainās.
- Visiem aplī esošajiem ir vienāda atbildība.
- Dalībnieki uzticas iedvesmai, bet necenšas radīt egoistisku plānu.

Trīs principi

- **Izteikties skaidri un kodolīgi**, nekā tāda, kas šajā sarunā nav svarīgs.
- **Klausīties uzmanīgi** un bez aizspriedumiem.
- **Katram dalībniekam rūp** un viņš rūpējas par grupas labklājību.

Skatīt arī: <http://www.peerspirit.com>

UZMUNDRINOŠAS SARUNAS – NEKAD NAV TĀ, KA NEKAS NAV LABI

Savstarpējās attiecības nav iedomājamas bez sarunām. Taču starp sarunām ir būtiskas atšķirības. Jo dziļāka saruna, jo lielāka vienotība. Paviršu sarunu gadījumā novēro vairāk konfliktu. Vārds saruna (angļu val. *conversation*) ir atvasināts no latīņu valodas vārda *convertere*; *con* nozīmē „kopā” un *vetere* „apgriezt”. Tātad saruna ir kopā ar kādu apgriezties.

Viss, ko mēs darām, šādā vai tādā veidā ir saistīts ar sarunāšanos. Saruna nozīmē darbošanos. Sarunas veido lietu mainīšanas telpu. Sarunu gaitā veidojas kopīga telpa, kas rada priekšnosacījumus kaut kā mainīšanai un atbilstu meklēšanai uz aktuāliem jautājumiem.

Uzmundrinošā sarunā tiek uzsvērts labais, funkcionējošais un notiekošais. Ja mēs nākotnē gribam ieviest pozitīvas izmaiņas, tagadnē nav jēgas tērēt enerģiju negatīvām parādībām, jeb tam, kas nenotiek. Uzmundrināšanas pamatā ir cilvēka novērtēšana: ticība viņa slēptajam potenciālam, viņa stipro pušu un darbu pamanīšana.

Uzmundrināšanas pamatā ir attieksme:

- katrā personā, katrā kopienā ir atrodamas pozitīvas iezīmes;
- tas, uz ko mēs koncentrējamies, kļūst par realitāti;
- realitātes veidošanas sākums ir šeit un tagad;
- jautājumiem ir jābūt pozitīviem – tie rada uzticēšanos, sakarības, tālākvirzības sajūtu;
- cilvēkos palielinās ticība nākotnei, ja viņos saglabājas kāda kripatiņa pagātnes;
- ja mēs domājam par pagātni, tad tikai par tās labāko daļu;
- cilvēki ir atšķirīgi, un tas nav slikti;
- valoda, kuru mēs lietojam, veido mūsu realitāti.

Telpa: ieteicams aplī

*Darba piederumi:
papīrs,
rakstāmpiederumi,
papīra tāfele*

*Laiks: atkarībā no
grupas lieluma, 1-2
stundas*

Sagatavošanās

Galvenais uzdevums ir sarunas konteksta noteikšana jeb – kam Jūs šajā sarunā pievērsīsiet galveno uzmanību. Piemēram, efektīva iesaistīšana, organizācijas perspektīvas, radošums kolektīvā, atzīstama vadīšana utt.

Tālāk ir jāsagatavo atbilstoši jautājumi. Brauns un Isāks (*Brown, Isaacs*) (2005) uzsver, ka **izdevušies jautājumi ... :**

- ir vienkārši un skaidri
- veicina domāšanu
- rada enerģiju
- ir koncentrēti uz atklāšanu
- rada varbūtības
- paver jaunas iespējas

Sagatavotos jautājumus var iepriekš pierakstīt un katram dalībniekam izdalīt pa izdrukātai darba lapai. Jautājumus var uzrakstīt arī uz papīra tāfeles.

Jautājumu piemēri (tēma – radošums skolotāja darbā):

- *Pastāstiet vienu notikumu no savas skolotāja prakses, kad Jūs mācību grupā sastapāties ar patiesu radošuma izpausmi? Kur tas bija, kas tajā brīdī notika, kas piedalījās, kāpēc tas ir palicis atmiņā, kāda bija Jūsu loma?*
- *Ar ko Jūs visvairāk esat apmierināts savā darbā un, kas Jūs apmierina sevī? Kādas personiskās labās īpašības un stiprās puses Jūs izmantojat savā darbā? Nekautrējieties, nosauciet labākās.*
- *Domājot par nākotni, kā Jūs sevi iedomājaties skolotāja amatā pēc pieciem gadiem? Ko Jūs gribēsiet darīt tad? Kāds var būt Jūsu maksimālais ieguldījums, lai mācību grupā izraisītu radošuma uzplaukumu?*

Darba gaita

Dalībniekiem izdala darba lapas un nosaka sarunu ilgumu. Jānodrošina pietiekami daudz laika un jāatgādina par piezīmju pierakstīšanu.

Pēc sarunām var izteikties par dzirdēto un dot atgriezenisko saiti, piemēram: kas piesaistīja uzmanību, kas palika neskaidrs, kam būtu jāpievērš uzmanība nākotnē. Svarīga ir kopīga rezultāta apspriešana – kas noskaidrojās un kas kuram bija nozīmīgs. Sarunas var organizēt pa pāriem vai 3 dalībnieku lielās grupās. Svarīgi, lai nenovērstos no sarunu temata.

Lai reflektētu sarunas un noteiktu turpmāko rīcību, var izmantot pasaules kafejnīcas metodi, kas dzirdētā gaismā palīdzēs atklāt radošuma izpausmes priekšnosacījumus mācību grupās. Īsteni radošs izaicinājums var būt uz priekšnosacījumiem pamatota modeļa radīšana, kur var sadurties dažādas perspektīvas, un nonākšana līdz vienotam viedoklim noteikta laika robežās var būt patiešām nopietns izaicinājums. Turklāt ieteicams plašāk apskatīt jautājumu par to, kā skolotājs varētu maksimāli atbalstīt radošuma atklāsmi mācību grupā jeb kopīgi veidot nākotnes perspektīvas un plānus.

Skatīt arī: <http://appreciativeinquiry.case.edu/>

PASTAIGAS SARUNAS

Savstarpējas sarunas pastaigas laikā ir vienkāršs un ietekmīgs komunikācijas paņēmieni, kā dziļāk iepazīt sarunas biedrus un kopīgi meklēt atbildes uz aktuāliem jautājumiem. Īpaši efektīvas ir nesteidzīgas pastaigas pa ainaviskām vietām.

Sagatavošanās

Dalībniekiem dod uzdevumu padomāt par savā darbā / dzīvē aktuālām problēmām, izaicinājumiem, jautājumiem un pierakstīt, piemēram, piezīmju blociņā. Svarīgi, lai šī tēma būtu dalībniekiem aktuāla un personiska. Varbūt cilvēks jūtas nonācis strupceļā un sasieto mezglu ar saviem spēkiem nespēj atrastīt.

Telpa: vietējais parks, mežs

Darba piederumi: jautājumi uz papīra, papīrs, rakstāmpiederumi, piezīmju blociņš

Laiks: atkarībā no grupas lieluma, 1-2 stundas

Darba gaita

Pirms došanās pastaigā dalībnieki sadalās pa pāriem. Viens no pāriniekiem nolasa savu jautājumu, uz kuru, sarunājoties un ieklausoties sarunu biedra domās, tiks meklēti iespējamie risinājumi. Pēc noteikta laika un noteiktā vietā pārinieki mainās lomām. Nav tik svarīgi, var atbilde uz jautājumu tiks atrasta, bet gan ticība, ka sarunāšanās ar kādu var palīdzēt pašam sameklēt pareizo ceļu.

Citā variantā sarunu biedriem iedot līdzīgi dažādus jau sagatavotus jautājumus jeb ceļvežus. Noteikta maršruta gadījumā jautājumus var iepriekš izvietot dabā, piemēram, piestiprināt pie kokiem. Nonākuši pie aploksnes, katrs izņem pa jautājumam un tālāko sarunu par noteiktu tēmu cenšas turpināt jau no šā jautājuma viedokļa.

Daži jautājumu piemēri:

- *Ko tu patiesībā vēlies?*
- *Kas tev ir nozīmīgi?*
- *Vai tu patiešām esi laimīgs?*
- *Ko es savā mūžā un pasaulē radīšu?*
- *Kas man būtu jādara tālāk?*
- *Kāds ir nākamais, vieglākais solis?*
- *Kādas ir citas iespējas?*
- *Vai viss ir tā, kā tam jābūt?*
- *Kas tevi aizkustina?*
- *Kas notiek tavā sirdī?*
- *Kas tev ir sakāms, izpaužams?*
- *Kas notiks?*
- *Ko tu gribi mainīt?*
- *Kāpēc tu esi apstājies?*
- *Kāpēc tu jūties sasaistīts?*
- *Ko tas patiesībā nozīmē?*
- *Kā es varu pārvarēt savas bailes, lai pārietu uz nākamo vadītāja attīstības līmeni?*
- *Kas tevi apmierinātu?*
- *Kas es esmu?*
- *Kā nenoslēgt sirdi?*
- *Kā uzklausīt?*
- *No kā es visvairāk baidos?*
- *No kā es esmu ar mieru atteikties?*
- *Kādu ceļu es izvēlēšos, lai nonāktu galā?*
- *No kā tu negribi atteikties?*
- *No kā tev jāatsakās?*
- *Ko nozīmē būt jaunam?*
- *Ko tu patiesībā runā?*

Palūdziet, lai, pēc atgriešanās no pastaigas, dalībnieki pierakstītu visas domas, sajūtas, sakarības, kas ir radušās sarunu gaitā. Noslēgumā, jau kopējā grupā, var palūgt izteikties, kādus iespaidus ir atstājusi pieredze, pavadot laiku brīvā dabā.

CITĀDA PIEEJA

Skolotājam ir jāprot radīt radošuma izpausmju priekšnosacījumus mācību grupā. Radītspēja ir prasme pa jaunam sakārtot jau esošas lietas, vai pa jaunam tās izmantot. Šī spēja ir trenējama.

Sagatavošanās

Katrs dalībnieks saņem vairākas papīra strēmeles un rakstāmpiederumus.

Darba gaita

Katrs dalībnieks paņem pa trim papīra strēmelēm (ieteicams atšķirīgās krāsās).

Palūdziet uzrakstīt:

- uz pirmās strēmeles – kāda objekta nosaukumu (jautājums: kas tas ir?), piemēram: galds;
- uz otrās strēmeles – kādu lietas funkciju (nav jāatbilst iepriekš izvēlētajam priekšmetam), piemēram: gleznot (atbilde uz jautājumu: ko ar to var darīt?);
- uz trešās strēmeles – kādas lietas (nav jāsaista ar iepriekšminēto) aprakstu jeb ārējo izskatu, smaržu utt., piemēram: salds.

Salieciet strēmeles trijās kaudzītēs tā, lai vienā atrastos lietas, otrā – lietu funkcijas, trešajā – lietu apraksti.

Dalībnieki sadalās pa pāriem. Katrs pāris izvelk pa vienai strēmelei no katras kaudzītes, iegūto informāciju sasaista, apspriež un 5 –10 minūšu laikā vienojas par to, kādu jaunu produktu, pieeju vai metodi, ko viņi tikko kā ir “izgudrojuši”.

Grupās var būt arī 3-4 dalībnieki. Palūdziet viņiem ar savu „produktu / pakalpojumu / metodi” iepazīstināt arī citus grupas locekļus.

Skatīt arī: www.maripuu.eu

Telpa: ieteicams aplī

*Darba piederumi:
visiem dalībniekiem
rakstāmpiederumi,
papīra tāfele*

*Laiks: atkarībā no
grupas lieluma, 1
stunda*

IZPAUŠANĀS RADĪŠANAS PROCESĀ

Iedziļināšanās, apšaubīšana, problēmu risināšana, jaunu risinājumu radīšana

Tālāk apskatīsim tādas metodes, kas radošā procesa izpaušanās fāzē palīdz iedziļināties tēmā / problēmā / izaicinājumā, apšaubīt esošo, radoši un kopīgi meklēt problēmas risinājumu, atrast jaunas pieejas / prototipus.

ATVĒRTAS TELPAS METODE – VISI IR ATBILDĪGI

Ar atvērtas telpas metodi mācību laikā var organizēt iedvesmojošas diskusijas. Dalībnieki paši sasauc un organizē apspriedes pa viņiem svarīgām tēmām, kas vienlaicīgi notiek vairākās grupās.

Atvērta telpa ir pašorganizēšanās forma, lai iztirzātu svarīgas tēmas, kopīgi mācītos un veidotu savstarpēju dialogu. Atvērtas telpas gadījumā dalībnieki *paši* uzņemas atbildību par viņiem svarīgu tēmu apspriešanu un iespējamo risinājumu meklēšanu. Metode pamatojas uz principu, ka cilvēki uzņemas atbildību tad, kad konkrēta tēma / problēma / jautājums uz viņiem patiešām attiecas.

Sagatavošanās

Pirms šīs metodes izmantošanas ir rūpīgi jāsagatavojas. Būs nepieciešama viena lielāka galvenā telpa, kur visi dalībnieki var brīvi sasēsties. Ieteicams izvietoties aplī, jo aplis simbolizē veselumu un vienlīdzību starp dalībniekiem. Ja grupa ir liela, sēdekļus saliek divos vai trijos apļos (3. attēls). Apļa vidū noliek A4 formāta papīru un rakstāmpiederumus. Atvērtās telpas organizatori apļa vidū parasti noliek dažādus priekš viņiem nozīmīgus priekšmetus (akmeņus, puķes u.tml.).

3. attēls Atvērtās telpas aplis.

Viena siena ir jāatstāj brīva, kur atradīsies t.s. dalībnieku informācijas tāfele savu jautājumu piestiprināšanai. Jānodrošina brīva piekļuve sienai. Papīra piestiprināšanai var izmantot līmlenti vai līmmasu.

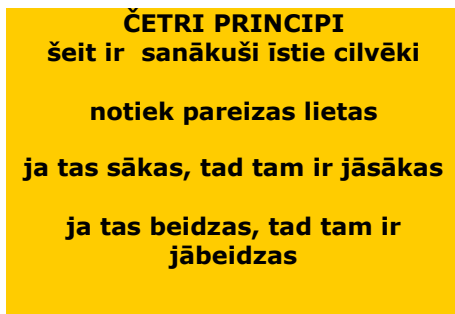
Būs nepieciešamas arī dažas telpas diskusiju grupām. Ja ir lielāka telpa, tajā var izvietot 2-3 (vai vairāk) grupas: šādi grupā pieaugs plūsmas un spēka sajūta. Diskusiju grupām būs piemērots gaitenis, kāpņu telpa, pagals, palīgtelpa utt. Šīs vietas ieteicams iepriekš nomarkēt, piemēram, ar burtiem (A-B-C-D-E-F-G, skat. arī 31. lappusē laika un telpas matrici.) Diskusiju vietās atrodas papīrs (papīra tāfele) un rakstāmpiederumi (marķieri). Arī pamācības, kā uz papīra noformēt diskusijas gaitu (skat. tālāk).

Telpa: plaša, aplis, blakustelpas

Darba piederumi: papīrs, rakstāmpiederumi, marķieri, papīra tāfele, līmlente

Laiks: sākot no 2,5 stundām līdz 3 dienām vai ilgāk

Uzvedība atklātajā telpā pamatojas uz 4 principiem (4. attēls) un 1 likuma (5. attēls), ko uzraksta uz papīra:

4. attēls. Atvērtās telpas principi.

5. attēls. Viens likums.

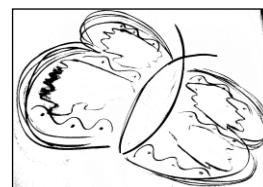
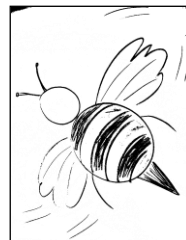
Lai raksturotu likumu, var uzzīmēt pēdas. 2 pēdu likums nosaka, ka tas, kas neko nemācās vai nerunā, čāpo tālāk uz viņam lietderīgāku vietu.

Papildus tam uz sienas piestiprina iepriekš sagatavotus uzrakstus (6., 7., 8., 9. attēls):

- esiet gatavi pārsteigumiem,
- kaismīgums un atbildīgums;
- bite;
- taurenis.

**ESIET GATAVI
PĀRSTEIGUMIEM**

**KAISMĪGUMS
UN
ATBILDĪGUMS**

6., 7., 8., 9. attēls. Atvērtās telpas principi.

Diskusiju grupās var tēlot dažādas lomas. Var pārvērsties, piemēram, par biti (8. attēls) vai taureni (9. attēls). Pirmais pārvietojas no grupas uz grupu, daloties savās domās un paņemot līdzīgu kaut ko lietderīgu. Ap taureni, kas apsēdies atsevišķi un domā savas domas, pēkšņi var izveidoties spontāna un neorganizēta diskusiju grupa.

Atvērta telpa vienmēr ir pārsteigumiem bagāta (6. attēls): nekad nevar zināt, kādus rezultātus dalībnieki sasniegs un kādas diskusiju grupas izveidosies. Pozitīvs un saturīgs domu lidojums būs iespējams pateicoties dalībnieku kaismīgumam un aizrautīgumam (7. attēls). Atkarībā no grupas lieluma izkārtnes uz sienas var atkārtoties. Plakāti jāpiestiprina pietiekami augstu, lai būti labi saredzami.

Uz sienas uzlikts nodarbību plāns un laiks / telpa (10. attēls).

VIETA	A	B	C	D	E	F
LAIKS						
11.30–13.00	Kā attīstīt radošumu? Aksel Haav	Kā ...	Kā ...	Kā ...	Kā ...	Kā ...
13.00–14.00	Mai Makk	Kā ...	Kā ...	Kā ...	Kā ...	Kā ...
14.00–14.30	Kopsavilkumi					
14.30–15.00	Nobeiguma aplis					

10. attēls Laika un telpas plāns.

Darba gaita

Vispirms dalībniekiem pastāsta par atvērto telpu un pēc tam paskaidro tās darbības principus (tēmu izvirzīšanas kārtība, galvenās tēzes un divu pēdu likums). Dalībnieki piedāvā priekš sevis interesantas un svarīgas tēmas, nosaka laiku un vietu, kur notiks tikšanās. Katrs dalībnieks reģistrējas tur, kur viņam šķiet interesanti. Rezultātā veidojas dalībnieku vajadzībām un cerībām atbilstošs darba grafiks. Pamatojoties uz divu pēdu likumu (kas ļauj dalībniekiem izvēlēties sev piemērotu vietu, kur var dot savu ieguldījumu un dalīties ar savām domām), dalībnieki dodas uz izvēlētajām diskusiju grupām. Katrs diskusijas iniciators pieraksta būtiskākās idejas; šādi veidosies semināra laikā apskatīto diskusiju materiālu apkopojums.

Diskusiju beigās katrā grupā var aizpildīt t.s. atskaites formu:

VĀRDS

INICIATORS

DALĪBNIEMI

SARUNU GAITA / APSPRĒŠANA

SECINĀJUMI / TURPMĀKIE PASĀKUMI

Pēc darba pa grupām dalībnieki atkal sapulcējas aplī, kur katram tēmas uzstādītājam ļauj īsumā izteikties un izdarīt svarīgākos secinājumus. Telpas pārzinim ir jānodrošina diskusijas rezultātu atspoguļošana vai nu turpat datorā, vai vēlāk, nosūtot pa e-pastu.

Vaata ka: <http://www.openspaceworld.org/>

PASAULES KAFEJNĪCA – DAŽĀDU PERSPEKTĪVU TIKŠANĀS VIETA

Vai Jums kādreiz ir gadījies, sēžot pie kafijas tases bieži apmeklētā kafejnīcā, pieredzēt jauna atklājuma piedzimšanu vai eurēka apskaidrību. Tieši kafejnīca, kur tiekas dažādi cilvēki ar dažādiem uzskatiem, var kļūt par domu apmaiņas un jaunu zināšanu smelšanās vietu. Pasaules kafejnīcas (angļu val. *world cafe*) metode ir vienkāršs paņēmieni kā sasaukt cilvēkus, lai apspriestu viņiem būtiskus jautājumus un radītu kopēju zināšanu bāzi. Šī metode būs piemērota tad, ja aktuālu problēmu risināšanā, jaunu ideju meklēšanā un savstarpēja dialoga veidošanā būs jāiesaista liels dalībnieku pulks. Metodes nosaukums ir savdabīga metafora, jo savas dzīves, organizācijas, kopienas veidošanā mēs it kā pārsēžamies no viena kafijas galda pie otra. Pasaules kafejnīca būs neaizvietoājama tādos gadījumos, kad vajadzēs atrast kolektīvo gudrību un labākos radošos risinājumus. Pieņemot, ka vajadzīgās zināšanas, gudrība un radošums slēpjas mūsos pašos, un tie ir tikai jāsameklē.

Kolektīvās zināšanas rodas tad, ja:

- dalībnieki spēj novērtēt neparastus priekšlikumus;
- iztirzā svarīgas tēmas / jautājumus;
- sasaistīta idejas;
- pamana visiem kopējo.

Telpa: plaša, galdi ar 4-5 sēdekļiem

Darba piederumi: papīrs, rakstāmpiederumi, marķieri, papīra tāfele

Laiks: vismaz 2-2,5 stundas

Sagatavošanās

Atrodiet piemērotu telpu: ideālā variantā – ar brīvi izvietotiem apaļiem galdiem 4-5 personām.

Radiet mājīgu un siltu atmosfēru: uz dalībnieku ierašanās brīdi skan mūzika; piedāvā kafiju un tēju.

Darba gaita

Dalībnieki apsēžas pie galdiem grupās pa 4-5. Ievadā sasveicinieties ar dalībniekiem, iepazīstiniet ar sevi, pastāstiet par pasākuma mērķi un vispārējo darba gaitu. Uzmanības centrā ir labas un aktuālas tēmas, kas izraisa možumu un dedzību. Iepazīstiniet ar pasaules kafejnīcas principiem, kas jau iepriekš var būt uzrakstīti uz papīra tāfeles vai izdalīti pa galdiem uz nelielām papīra loksēm.

Pasaules kafejnīcas organizēšanas principi:

- *koncentrējieties uz būtisko;*
- *sniedziet savu ieguldījumu ideju un pieredzes veidā;*
- *klausieties, lai saprastu;*
- *sasaistiet idejas;*
- *klausieties kopā, lai pamanītu jaunas nianšes, atklājumus un dziļākas problēmas;*
- *esiet rotaļīgi, švīkāji, zīmējiet.*

Katrs galdiņš apspriež kādu svarīgu jautājumu (20-30 min). Palūdziet pierakstīt galvenās idejas un domas (papīrs, galdauts, salvete). Pēc diskusijas palūdziet vienam palikt par galda saimnieku, bet pārējie mainās vietām. Kopā ar jaunajiem dalībniekiem apskatiet galvenos sarunu aspektus, uzskatus, atklājumus, jautājumus. Rezultātā viena jautājuma apspriešanai var izveidoties vairākas diskusiju grupas. Taču var uzdot arī jaunus jautājumus, kas ļaus tuvināties dziļākai izziņai. Jau iepriekš būtu jāapdomā, kādā veidā no diskusijām gūt labumu un rezultātus, pamanīt savstarpējās sakarības. Turklāt būtu jāvienojas, kā tiks apkopots izdarītais vai sasniegtais, un kā tajā iesaistīsies paši dalībnieki.

Atkarībā no mērķa, kafejnīcā var organizēt vairākas jautājumu kārtas. Viens piemērs:

Pirmais jautājums – ko priekš manis nozīmē kreativitāte skolotāja darbā?

Otrs jautājums – kādi priekšnosacījumi mācību grupā veicina radošuma izpaušanos?

Trešais jautājums – kāds varētu būt radošuma izpaušanos veicinošu priekšnosacījumu modelis?

Rezultātā pēc katra apļa tuvināties konkrētam rezultātam, ko varēs izmantot ikdienas darbā.

Atkarībā no tēmas, kafejnīcas var nosaukt dažādi: stratēģijas kafejnīca, pieredzes kafejnīca, nākotnes kafejnīca, radošā kafejnīca u.tml.

Šī metode ir ļoti elastīga un kombinējama, piemēram, ar atklātās telpas metodi, bet iesildīšanās laikā var izmantot vingrinājumu "Jauna pieeja". Lai veidotos patīkama atmosfēra, var izmantot mūziku. Kaut vai, piemēram, diskusiju pārtraukumu laikā ar savu priekšnesumu uzstājas kāds no mācību grupas dalībniekiem.

Skatīt arī: <http://www.theworldcafe.com/>

MĀCĪBU EKSPEDĪCIJA

Mācību ekspedīcija ir vienkāršs jaunu vai papildu izredžu meklēšanas paņēmieni, kas palīdzēs izprast problēmas vai attīstīt tālāk savas idejas. Tā kā šī metode paredz kontaktu dibināšanu ar svešiem cilvēkiem no ielas, daži dalībnieki var justies neveikli. Bieži domā, ka cilvēkiem nav laika sarunāties, vai viņi pret uzrunātājiem izturēsies nelabvēlīgi.

Sagatavošanās

Ekspedīciju parasti organizē kādas tēmas, apspriežamas problēmas kontekstā kā procesa daļu. Šo metodi var izmantot arī tad, ja vēlas pārbaudīt praksē kādas idejas vai saņemt atsauksmes par tām. Tātad šajā metodē ir svarīga vieta, kur iespējams organizēt sarunas uz ielas. Ja mācību telpas atrodas viesnīcā, tad var intervēt tās darbiniekus un viesus. Piemēram, ja mācību galvenā tēma ir atgriezeniskās saites nozīmīgums dalībniekam, tad pasākuma gaitā visiem respondentiem uzdod tieši šo pašu jautājumu utt.

Aptauju var veikt pa vienam vai 2-3 dalībnieku lielās grupās. Aptaujas laiks – vismaz 1 stunda. Iedrošiniet dalībniekus, uzdevums ir jāveic bez steigas.

Telpa: loks, vide, kur iespējams tikties ar dažādiem cilvēkiem

Darba piederumi: papīrs, rakstāmpiederumi, marķieri, papīra tāfele, līmlente

Laiks: 1–2 stundas

Darba gaita

Pirms došanās ceļā vienatnē vai kopā ar pāriniekiem apspriež šādus jautājumus:

1. Kādas atbildes es ceru saņemt? Kādi ir mani priekšstatī?
2. Kas mani interesē?

Ekspedīcijā ir svarīgi paļauties uz savu ziņkāri. Aptaujā 2-3 cilvēkus. Vajadzētu ievērot spontanitātes principu: sagatavotu jautājumu vietā ir svarīgi klausīties un uz saņemtās informācijas pamata uzdot jaunus jautājumus. Sarunu laikā dzirdēto var pierakstīt, taču vispirms ir jāklausās un jānovēro, bet iegūtās informācijas interpretēšana jāatstāj uz vēlāku laiku.

Pēc atgriešanās dalībnieki apmainās ar pieredzi un apspriež šādus jautājumus:

1. Ko tu dzirdēji?
2. Ko tu sajuti?
3. Ko tu redzēji?
4. Kas tevi pārsteidza?

Pēc tam kopā ar citiem dalībniekiem var organizēt, piemēram, pasaules kafejnīcu un apspriest to, kā ekspedīcijas laikā atklātais un dzirdētais ir izmantojams turpmākajā darbā.

IDEJU MEDĪBAS

Šī ir vienkārša radošām mācību grupām piemērota interesantu ierosmju meklēšanas metode, kas palīdzēs atrisināt esošās problēmas vai atrast neparastas pieejas. Šajā gadījumā svarīgākais ir pats radošuma process nevis piedāvāto ideju realizācijas iespējamība. Šīs metodes pamatā ir Da Vinci galda spēle (<http://www.maripuu.eu/ideemang/>) un tur izmantotie uzdevumi. Der arī kā alternatīva, ja galda spēle nav pieejama.

Sagatavošanās

Izveido 3-4 dalībnieku lielas grupas. Tātad lielā zālē vienlaicīgi var atrasties vairākas grupas. Pirms spēles sākuma katra grupa kopīgi noformulē uzdevumu / problēmu jeb – kam tad tiks meklēti radoši risinājumi. Piemēram: kā varētu izskatīties radošuma apmācība interešu izglītības skolotājiem?

Pie katra galda organizē prāta vētru, lai ģenerētu idejas (līdz 10 minūtēm). Pēc tam katrs dalībnieks izvēlas vienu ideju, kuru viņš kopā ar galda biedriem gribētu attīstīt tālāk.

Telpa: plaša, galdi 4-5 personām lielām grupām

Darba piederumi: papīrs, rakstāmpiederumi, marķieri

Laiks: līdz 1 stundai

Katram galdiņam izdala vienu aploksni ar dažādiem uzdevumiem (skat. tālāk). Katrs dalībnieks izvelk vienu uzdevumu un nolasa to. Visi dalībnieki pēc kārtas, pamatojoties uz savu ideju, to papildina. Nosaka laika limitu. Īsākiem uzdevumiem pietiks ar 20-30 minūtēm.

Pēc tam visi dalībnieki pastāsta, pie kādām jaunajām idejām viņi ir nonākuši. Kopīgi izvēlas efektīvākās problēmas risināšanas idejas, sagatavo runu un iepazīstina ar idejām citus dalībniekus.

<p>IZMANTO TAUTAS PARUNU</p> <p>Katrs pasaka vienu tautas parunu. Visi to izmanto idejas tālākā attīstīšanā.</p>	<p>MEKLĒ IEDVESMU</p> <p>Paņemiet vienalga kādu laikrakstu, nešķirstot atveriet un uzlieciet pirkstu uz kāda vārda. Visi izmanto šo vārdu kā iedvesmas avotu, lai papildinātu esošo ideju.</p>
<p>MAINIET ĪPAŠĪBAS</p> <p>Nosauciet vienu virtuves piederumu, transportlīdzekli, mājokli utt. un tā īpašību. Visi šo īpašību izmanto idejas papildināšanai.</p>	<p>KAS JAUNS?</p> <p>Pastāstiet visiem pēdējās dzirdētās vai lasītās ziņas. Visi šīs ziņas izmanto kā iedvesmas avotu, lai papildinātu esošo, vai pierakstītu uz papīra jaunu ideju.</p>
<p>STEIDZIETIES LĒNI</p> <p>Pēc jaunās biroja ēkas pabeigšanas uz jautājumu, - kur taisīt gājēju celiņus un kā apzaļumot, vides arhitekts atļāva apzaļumot visu teritoriju. Nākamajā gadā, kad cilvēki bija iemīdījuši taciņas, attiecīgās vietās tika izveidoti gājēju celiņi. Skaists un praktisks rezultāts.</p> <p>3-5 minūšu laikā kopīgi apspriediet, vai ir kāds jautājums, kuru var atlikt uz vēlāku laiku, ja nākotnē droši vien tam atradīsiet labāku atbildi.</p>	<p>ATRODIET SEVĪ BĒRNIŠĶĪGUMU</p> <p>Bērni ir atklāti un raugās uz pasauli citādi. Daļēji tāpēc, ka viņi nezina, kā “vajag” darīt, daļēji tāpēc, ka mēs vēl neesam paspējuši iznīcināt viņu lidojošo fantāziju.</p> <p>Apskatiet ideju bērna acīm un papildiniet to.</p>
<p>IGNORĒ NOTEIKUMUS</p> <p>Sena leģenda stāsta par Frīģijas ķēniņu Gordiju un mezglu, ar kuru viņš piesēja zirgu sakas kaujas ratu dišelei. Tempļa orākuls paredzēja varu pār visu Mazāziju tam, kam mezglu izdosies atsiet. Daudzi mēģināja, bet bez rezultātiem. Vienīgi jaunais Maķedonijas Aleksandrs ātri atrisināja problēmu – viņš to pārcirta ar zobenu.</p> <p>Atrodiet kādu savā nozarē spēcīgā esošu noteikumu un padomājiet, kas notiks, ja to ignorēsiet. Attīstiet esošās idejas jaunā gaismā.</p>	<p>MAINIET PIELIETOJUMU</p> <p>Pasauleslavenā jo-jo rotaļlieta sākumā bija tikai medību ierocis ienaidnieku atbaidīšanai. Apmēram 1927. gadā Donalds Dunkans to pārtaisīja par rotaļlietu. Kuru no šodienas jautājumiem vai risinājumiem varētu apskatīt no šāda viedokļa? Papildiniet esošo vai pierakstiet uz papīra jaunu ideju.</p>

NOSLĒGŠANĀS RADOŠAJĀ PROCESĀ

Ideju “slīpēšana”, darbības plānu sagatavošana, personiskas nozīmes piešķiršana radītajam garadarbam

Tālāk apskatīsim tādas metodes, kas radošā procesa noslēgšanās fāzē palīdz noformulēt idejas, noteikt konkrētus darbības plānus, piešķirt pieredzei / iemācītajam personisku nozīmi.

123 METODE

Bieži vien mācību gaitā grupa nonāk līdz tādai radošuma attīstības pakāpei, kad tālāk ir nepieciešama konkrēta darbība jeb jānonāk līdz skaidram rezultātam vai plānam. Lai attīstītu tālāk ļoti konkrētas idejas, laiku un vietu var atrast arī ierobežotu resursu gadījumā. 123 metode, pamatojoties uz Hannesa Lenta agrākajām pieredzēm, tika attīstīta jaunatnei veltītās izstādes “Metoodimess 2012” laikā. Šīs metodes izstrādāšanā iedvesma ir smelta no Garage48, Startup Weekend, Hackday, Hack4Kids u.c. pasākumiem.

Telpa: aplis, brīva siena, dažādas darba telpas

Darba piederumi: papīrs, rakstāmpiederumi, marķieri, papīra tāfele, līmlente

Laiks: vismaz 2 stundas

123 metodes galvenie principi:

- mazāk runu, vairāk darbu;
- funkcionējoša modeļa radīšana ierobežotā laikā (piemēram 3 stundas),
- komandas veido turpat uz vietas.

Dalībniekus motivē ekstrēmas situācijas, savstarpējo kontaktu veidošana, darbošanās kopā ar vēl svešiem cilvēkiem, pārmaiņas, aptaustāms rezultāts.

Sagatavošanās

Dalībnieki izvietojas aplī. Pie sienas ir pielikta tāfele ideju pierakstīšanai. Apļa vidū noliek papīru un marķierus. Atrodiet tādu telpu, kas būtu pietiekami plaša vairāku radošo grupu izvietojšanai. Nodrošiniet grupas ar darba piederumiem – papīru, marķieriem, zīmuļiem utt.

Darba gaita

Organizators pastāsta par uzdevuma mērķi, darba principiem un tēmu izvirzīšanu. Kam ir radusies kāda ideja, tas paņem no apla centra papīru, pieraksta ideju un pastāsta arī citiem (1,5 min). Uz sienas var uzlikt tik daudz ideju, cik pietiks 3-4 personu lielām grupām. Var paļauties arī uz pašorganizēšanos – ideju skaits nav ierobežots, un tās vai nu tiks pieņemtas, vai arī šoreiz paliks bez uzmanības. Kad visas idejas ir apspriestas, grupas var apvienoties. Ideju attīstīšanai ir noteikts laika limits (piem. 120 min). Pēc tam lielā aplī katra grupa iepazīstina ar sasniegtajiem rezultātiem (piem. 2 minūtes).

Piemēram, šāds "Meetodimess 2012" dalībniekiem dots uzdevums: izdomāt izmantojamu mācību metodi, kas varētu iekarot pasauli. Uzdevums bija jāatrisina pēc šādas shēmas: izvēlas jomu, mērķgrupu, noformulē vajadzības, noteikumus un līdzekļus, nosaka uzdevumus + procesu, organizatorus + laiku + metodes tipu.

IDEJU TIRGUS – JAUNU LIETU IEKUSTINĀŠANA

Ideju tirgus ir vieta, kur dzimst uz rīcību orientētas diskusijas, kas palīdzēs realizēt dzīvē KONKRĒTAS ierosmes, idejas un projektus. Te katrs pats var uzņemties atbildību un savu dedzīgumu virzīt uz svarīgu ideju attīstīšanu un realizēšanu dzīvē. Svarīgi, lai apskatāmā tēma patiešām būtu dalībniekiem aktuāla un personiska. Diskusiju rezultāts būs

atkarīgs no izvirzītās tēmas, dalībnieku ieguldījuma, ideju savstarpējās vienotības, tēmas iniciatora koncentrēšanās uz ideju, klātesošo atbalsta un uzmanības vienam pret otru.

Principā šī ir atvērtas telpas un pasaules kafejnīcas kombinācija. Šajā metodē īpaši svarīgs ir dedzīgums un atbildība – katram tēmas izvirzītājam ir jābūt iekšējai vēlmei, gribai, iedvesmai tieši šobrīd nodarboties ar šo tēmu.

Iniciators:

- *rada uzticamu vidi;*
- *mudina dalībniekus sniegt savu ieguldījumu;*
- *sasaista idejas;*
- *uzdod labus jautājumus;*
- *izgaismo gudrības / idejas.*

Uz visiem dalībniekiem attiecas divu pēdu likums jeb iespēja izvēlēties tādu tēmu, kuras iztīrīšanā arī viņiem būs savs viedoklis.

*Telpa: plaša, aplis,
blakustelpas, tukšas
sienas, galdi un krēsls*

*Darba piederumi:
papīrs,
rakstāmpiederumi,
marķieri, papīra tāfele,
līmlente*

*Laiks: vismaz 2,5
stundas*

Sagatavošanās

Dalībnieku skaits: jo vairāk, jo labāk (vairāk par 10), taču tas ir atkarīgs no mērķa un telpu iespējām.

Jāņem vērā, ka ar katru ideju, papildus iniciatoram, nodarbosies vēl 3 personas.

Atbrīvojiet vienu sienu, uz kuras var rakstīt vai uzkārt papīra loksnes ar idejām. Pie katras idejas pieraksta galda numuru, kur šī ideja tiks apspriesta.

Labi būtu, ja telpas izmēri ļautu izveidot gan apli, gan arī izvietot kafejnīcas galdņus. Ja telpa nav tik liela, vispirms sēdekļus izvieto aplī, bet pēc tēmu izvirzīšanas kopīgiem spēkiem iekārto kafejnīcu. Uz

katra galda noliek papīru, marķierus, zīmuļus. Ja ir pieejamas vairākas telpas, vienā iekārto kafejnīcu, bet otrā – sēdekļus izvieto aplī. Šādā gadījumā ir labāk, ja uz sienas esošo tēmu / ideju numuri atbilst galdiņu numuriem, pie kuriem attiecīga tēma tiks apspriesta.

Aplā vidū noliek papīru un zīmuļus. Tēmas izvirzītājs ideju uzraksta uz papīra, nolasa un piestiprina pie sienas – noliek tirgus laukumā. Tā kā ideju tirgus laikā notiek aktīva pārvietošanās, būtu labi, ja dalībniekiem piedāvātu kafiju / tēju un uzkožamos / saldumus.

Darba gaita

Noskanošanās aplī: “Ko mēs šeit darām?”

Ievads

Ievads ievieš skaidrību par tirgus mērķi. Dalībniekiem paskaidro, ka ideju tirgū tiek gaidītas katra dvēselei tuvas tēmas, projekti, ierosmes un idejas, kuru realizēšanā ir nepieciešama citu palīdzība un gudrība. Mērķis ir ideju tālākas attīstības veicināšana.

Apraksta tēmas iniciatora lomu, un kādi būs dalībnieku uzdevumi.

Iepazīstina ar metodes galvenajiem principiem un laika ierobežojumiem.

Tēmu izvirzīšana

Tēmas izvirzītājs uzraksta uz papīra savu ideju, nolasa to un noliek tirgus laukumā. Kad visas tēmas ir izvirzītas, iniciatori dodas pie kafijas galdiņiem. Ja tēmu ir vairāk, vadās pēc principa “kas pirmais brauc, tas pirmais maļ”. Ja ir daudz dalībnieku, galdiņu skaitu var palielināt. Turklāt vajadzētu uzticēties pašorganizēšanās spējai – notiek pareizas lietas.

Diskusiju kārtas

Pavisam kopā ir trīs diskusiju kārtas. Katrā kārtā tiek uzdoti papildu jautājumi, kas iniciatoram palīdzēs iedziļināties savā tēmā.

Dalībnieki iziet no telpas, lai parunātos un iedzertu kafiju.

1. aplis. Katrs iniciators apsēžas pie sava galdiņa un pārdomā savu tēmu vai ideju. Piezīmju un novērojumu pierakstīšanai tiek dotas 7-10 minūtes laika.

Lai domas ievirzītu pareizā gultnē, organizators iniciatoriem uzdod šādus jautājumus:

- KĀDA IR ŠĪS IDEJAS JĒGA, KO ES AR ŠO IDEJU VĒLOS SASNIEGT?
- KĀPĒC TĀ IR SVARĪGA un VAJADZĪGA?

Pēc tam dalībnieki sanāk telpā un pievienojas tam iniciatoram, kura ideja viņiem šķita interesanta. Idejas noformulēšanai tiek dotas apmēram 30 minūtes. Iniciators pastāsta par savu ideju, par tās vajadzību un pēc tam, pamatojoties uz idejas tirgus principu, mudina domubiedrus to attīstīt tālāk. Katra saruna beidzas tur, kur tā beidzas.

PĀRTRAUKUMS. Iniciatori paliek sēžot, pārējie iziet.

2. aplis. Iniciatori sēž pie saviem galdiem un pārdomā savas tēmas vai idejas attīstīšanas iespējas. Piezīmju un novērojumu pierakstīšanai tiek dotas 7-10 minūtes laika.

Lai domas ievirzītu pareizā gultnē, organizators iniciatoriem uzdod šādu jautājumu: „KĀ PIETRŪKST?”

Pēc tam pie galdiņiem apsēžas jauni dalībnieki. Katrs iniciators īsumā pastāsta par to, kas un kā līdz šim ir apspriests. Tagad ir jaunu sakarību un papildinājumu meklēšanas laiks – tam tiek dotas apmēram 30 minūtes.

3. aplis. Iniciatori paliek pie saviem galdiem un pārdomā savas idejas attīstīšanas iespējas. Piezīmju un novērojumu pierakstīšanai tiek dotas 7-10 minūtes laika.

Lai domas ievirzītu pareizā gultnē, organizators iniciatoriem uzdod šādus jautājumus:

- KO ES MĀCOS PAR SAVĀM IDEJĀM?
- KO ES MĀCOS PAR SEVI?
- KO ES DARĪŠU TĀLĀK?
- KĀDA PALĪDZĪBA MAN VĒL IR NEPIECIEŠAMA?

Pēc tam viņiem pievienojas jauni dalībnieki, kurus īsumā iepazīstina ar līdz šim notikušo. Beigās iniciatori paziņo, kāda palīdzība viņiem vēl ir nepieciešama. Tagad ir laiks kopā ar jauno grupu papildināt līdzšinējo un meklēt jaunas sakarības. Laika ierobežojums līdz 30 minūtēm.

Tikšanās. Dalībnieki atgriežas lielajā aplī. Visi iniciatori pēc kārtas izsakās un atbild uz diviem jautājumiem:

- *Par ko es esmu pateicīgs?*
- *Ko es darīšu tālāk?*

Tālāk aplis ir atvērts, un katrs dalībnieks var izteikties par sev svarīgām lietām.

NOZĪMES RADĪŠANA SLAVENĪBU PIKNIKĀ (pamatojoties uz Vogtu)

Katrs izdevies mācību process beidzas ar kopsavilkumu. Viens no paņēmieniem, kā izdarīt secinājumus pēc kursu un mācību pabeigšanas, ir vispusīga sava radošuma pielietošana. Piemēram, uz dažām stundām iemiesojoties kādā pazīstamā personā un caur šo prizmu atspoguļojot iemācīto.

Slavenību piknikā pulcējas dažādi tipāži, lai apspriestu pabeigtos kursus / mācības, piemēram, radošumu pieaugušo izglītošanā.

Darba gaita

Izveido 3-4 dalībnieku lielas grupas un sadala lomas, - kas kuru personu kādā jomā atveidos (piemēram, slaveni andragoģi, politiķi, filozofi, kultūras darbinieki utt.)

Grupas uzdevums ir pabeigto mācību satura, tēmu izvēles, attīstības jomu utt. analīze. Kas bija vērtīgs? Ko tu pats darītu citādi? Kas bija mazāk svarīgs? Ko Jūs gribētu pateikt skolotājam? Savus viedokļus pamatojiet ar atbilstošiem piemēriem.

Apmēram 30 minūšu laikā grupa sagatavo galvenos viedokļus un vienojas, kādā veidā tos pasniegt pārējiem. Izvēlas piemērotu un neparastu savu viedokļu izpaušanas veidu.

Pēc tam grupas savstarpēji dalās ar saviem viedokļiem (5-7 minūtes).

Grupām ir jāatgādina, ka šeit ir nozīmīgs spēlīgums!

Telpa: aplis

*Darba piederumi:
papīrs,
rakstāmpiederumi,
marķieri, papīra tāfele,
līm lente*

Laiks: līdz 1 stundai

Nobeiguma vietā stāsts no personiskās pieredzes par to, kā dzima jauninājumi

...

Katram skolotājam ir dota iespēja un vienlaicīgi arī izaicinājums pašam radīt jaunas metodes. Protams, ka iedvesmu var smelties no plašas pasaules un pēc tam metodes pielāgot vietējiem apstākļiem. Galvenais, lai saglabātos metodes galvenā ideja un patiesā būtība. Jaunas pieejas var meklēt arī pavisam citās jomās.

2012. gadā man un Hannesam Lentsam tika piedāvāts kļūt par jaunatnei veltītas 3 dienu ilgas metožu izstādes moderatoriem, kas mums nozīmēja brīnišķīgu savu spēku pārbaudi. Izstādes atslēgas vārdi bija – improvizācija, radošums un jauninājumi. Galvenās rūpes mums sagādāja jautājums – kā triju dienu laikā radīt aizraujošu darba vidi, kas būs nepieciešama vismaz 60 dalībniekiem šo tēmu pētīšanai un savu zināšanu bagāžas bagātināšanai? Tā kā viens no atslēgas vārdiem bija jauninājumi, tad nolēmām rādīt priekšzīmi un ķērāmies pie darba. No vienas puses, telpu centāmies iekārtot, pamatojoties uz atslēgas vārdiem. Piemēram, interjera noformēšanā izmantojām dažādus skaistumpasaules elementus (tādus kā griestos iekārti smaržu flakoni utt.). Visi pasākuma dalībnieki saņēma mazu dāvaniņu ar dažādiem kosmētikas testeriem. Ierašanās laikā zālē skanēja mūzika un ik pa brīdim pa skaļruni tika nolasīta svarīga informācija. Sagatavojām speciāli izstādei veltītu SKAISTUMžurnālu, kas trīs dienas kalpoja par sava veida dienasgrāmatu, kur dalībnieki varēja pierakstīt savas domas un nosūtīt žurnālam. Arī viens no iesildīšanās uzdevumiem bija saistīts ar šo žurnālu. Katrs dalībnieks noformēja titullapu, izmantojot izgriezumus no dažādiem skaistumkopšanai veltītiem preses izdevumiem. Arī metožu izstādes kopsavilkums tika sagatavots uz SKAISTUMžurnāla paņēmiena pamata. Papildus jau iepriekšminētajai 123 metodei tika izmēģinātas vēl divas interesantas pieejas no pavisam citām jomām², par kurām tūlīt pastāstīšu.

² Par Peča Kuča un pusdienu bītu ir pastāstīts SKAISTUMžurnālā, skat. http://issuu.com/mitteformaalne/docs/ajakiri_ilu_2012_finaal/1

Peča Kuča (*Petcha Kutcha*), 10 attēli un 100 sekundes

Katram no mums ir nācies nonākt tādās situācijās, kad savas idejas vai viedokļi ir jāizklāsta īsi, skaidri un konkrēti. Turklāt tikpat emocionāli, iedvesmojoši un ietekmīgi kā citās reizēs. Peča Kuča ir no japāņu jaunajiem dizaineriem aizgūta uzstāšanās forma. Viņi to izmantoja savstarpēju pazīšanos veidošanai un publiskai savu darbu demonstrēšanai. Princips ir ļoti vienkāršs: idejas atklāšanai izmanto 20 attēlus, kuru demonstrēšanai tiek dotas 20x20 sekundes laika.

Šajā metožu izstādē visiem darbnīcu organizatoriem piedāvājām unikālu iespēju sagatavot savas darbnīcas reklāmu un pirmajā vakarā to demonstrēt. Parasti metodes pielāgo kontekstam, ko darījām arī mēs: savu darbnīcu raksturošanai palūdzām izvēlēties 10 diapozitīvus un 100 sekunžu laikā demonstrēt, vienlaicīgi par tiem pastāstot. Šādi radās labs priekšstats par darbnīcu saturu un ļāva dalībniekiem izdarīt apzinātu izvēli. Starp citu, sagatavojām vienu diapozitīvu komplektu priekš tiem, kas vēlējās sevi parādīt spontanitātē un uzstāties ar improvizētu priekšnesumu. Rezultāts bija pozitīvs.

Labs inspirācijas avots būs šī saite: <http://www.pecha-kucha.org/>.

Un kas par to, ja apkārtējā telpa uz brīdi mainās ...

Domāju, ka katrs no mums ir nonācis tādā situācijā, kad mācību, semināra vai darbnīcu nodarbībās intensīvais garīgais darbs gan bagātina iekšējo pasauli, taču dvēsele kliež pēc atelpas. Kā uz brīdi radīt tādu vidi, kurā no garīgā sasprindzinājuma var droši pārslēgties uz kādām citām sajūtām? Metožu izstādē pirmo reizi mācību prakses vēsturē uz desmit minūtēm visi

tika aicināti piedalīties *Lunchbeat jeb pusdienu bītā*. Lai tajā piedalītos, ir jāievēro trīs noteikumi:

Pirmais: ja šajā pasākumā piedalāties pirmo reizi, Jums ir jādejo.

Otrais: ja šajā pasākumā piedalāties otro, trešo vai ceturto reizi, Jums ir jādejo.

Trešais: pusdienu bītā par savu darbu nerunā ☺.

Šā pasākuma ideja ir aizgūta no tagad pasaulē populārās *Lunchbeat* kustības. Tās iniciatorei Mollijai Rengei (Molly Ränge) izdevās apvienot savas divas kaislības – dejošanu un darbu. Viņa ievēroja, ka pēc jautras nedēļas nogales ir grūti koncentrēties darbam un meklēja paņēmieni, kā varētu vienlaicīgi izklaidēties un rezultatīvi strādāt. Tā arī dzima ideja - kā būtu, ja uz stundiņu uzvilktu deju kurpes un kopā ar citiem vienkārši padejotu. Šī kustība ļoti strauji izplatījās, un tagad pusdienu bīti tiek organizēti visā pasaulē. Papildu informāciju un nākamo deju vietu varat atrast šeit: <http://www.lunchbeat.org>.

Tie ir tikai daži piemēri, kā skolotājs var palīdzēt daudzveidīgas un iedvesmojošas vides radīšanā. Vajag tikai drosmi kaut uz brīdi izkāpt no savām ērtajām kurpēm, mācīties no citu pieredzes un pēc tam eksperimentēt, eksperimentēt, eksperimentēt ... Paša skolotāja personiskā pieredze ir labākā metode, ar kuras palīdzību mudināt apmācāmos savā dzīvē un darbā kļūt par jaunradītājiem.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Google Images

Brown, J. & Isaacs, D. 2005. *The World Cafe. Shaping our Futures Through Conversations That Matter*. Berret-Koehler Publishers, San Fransisco.

Johansson. F. „Medici efekt“, Pegasus, 2008

Kolk, L. „Loovus – ettevõtte arengu vōti“, Äripäeva Kirjastus, 2005

Mark, T. 2009. Learn the five secret of innovation. CNN

<http://edition.cnn.com/2009/BUSINESS/11/26/innovation.tips/index.html>

Maripuu, I. (2013). Uudiskiri, www.maripuu.ee

Sticky Wisdom. How to start a creative revolution at work?, 2002

Wheatley, M. & Frieze, D. (2011). Walk out Walk on. A learning journey into communities daring to live the future now. A Berkana Publication

UZZIŅU MATERIĀLI, GRĀMATAS UN NORĀDĪJUMI

Baldwin, Christina

Calling the Circle – The First and Future Culture

Storycatcher – Making sense of Our Lives through the Power and Practice of Story

The Circle Way—A Leader in Every Chair - Christina Baldwin and Ann Linnea

www.peerspirit.com

Brown, Juanita with David Isaacs & the World Café Community

Brown, J. & Isaacs, D. 2005. *The World Cafe. Shaping our Futures Through Conversations That Matter*. Berrett-Koehler Publishers, San Francisco.

www.theworldcafe.com

Harrison Owen, „Avatud Ruumi meetod“. Eesti Ekspressi kirjastus, 2005

Expanding our now - The Story of Open Space Technology

The Spirit of Leadership - Liberating the Leader in Each of Us

www.openspaceworld.org

Corrigan, Chris

The Tao of Holding Space

Open Space Technology – A User's Non-Guide (with Michael Herman)

www.chriscorrigan.com

Kaner, Sam et. al.

The Facilitator's Guide to Participatory Decision Making

Block, P. 2008. *Community. The structure of belonging*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc.

Bohm. D. 1996. *On Dialogue*. Routledge, London.

Holman, P., Devane, T., Cady. S. 2007. *The change handbook. The definite resource on today's best methods for engaging whole systems*. Berrett-Koehler Publishers.

Huston, T. 2007. *Inside Out. Stories and methods for generating collective will to create the future we want*. Society for Organizational Learning.

Mojer, M.M. , Roehl. H., Knuth, M. & Magner, C. 2008. *Mapping Dialogue. Essential tools for social change*. A

Taos Institute Publication.

Saarinén, E. & Lonka. K. 2004. *Muutumised. Vaimse kasvamise poole*. Tartu: Fontese Kirjastus.

Par autoru

Pireta Jēdasa ir skolotāja un metodiķis ar ilggadēju darba pieredzi, kuru valdzina jaunas ierosmes, eksperimenti un pastāvošā apšaubīšana. Viņa ir nodevusies uz līdzdalību pamatota vadīšanas stila attīstīšanai Igaunijā un nozīmīgām pārmaiņām nepieciešamu priekšnosacījumu radīšanai. Viņa ir mācījusies no tādiem pasaules labākajiem teorētiķiem kā, piemēram, Pīters Senžs, Oto Šarmers, Huanita Brauna, Ādams Kahane. Kā andragoģijas speciāliste viņa cenšas izstādāt pieaugušo vispusīgas attīstības veicināšanai piemērotu mācību programmu. Viņa ir piedalījusies “Minu Eesti” atvērtās telpas organizēšanā un jau ilgu laiku sadarbojas ar “SA Archimedes Euroopa Noored” Igaunijas biroju, palīdzējusi “MTÜ Partnerlus” stratēģijas atjaunošanas darbos un organizējusi dažādas mācības, lai veicinātu tās locekļu vispusīgu attīstību.

Pireta ir mācījusies andragoģiju Tallinas Universitātē. Patīk aktīva atpūta brīvā dabā, tikšanās ar draugiem un labs ēdiens.

Par MTÜ Partnerlus

Bezpeļņas organizācija “Partnerlus” ir dibināta 2002. gadā. Tās locekļus apvieno vēlēšanās būt par sociālā kapitāla palielināšanas līdzdalībniekiem. Organizācija nodarbojas ar projektu izstrādi un organizēšanu, mācību un darba tirgus pakalpojumu sniegšanu. Par galvenajām mērķgrupām ir kļuvušas lauku teritoriju kopienas un bezdarbnieki. Lai gan pamatā darbojamies Dienvidigaunijā, vienmēr esam gatavi piedalīties dažādos projektos un sadarboties ar citām Igaunijas un pārrobežu organizācijām.

Kopā ar kolēģiem no Latvijas SIA “PAC Agenda” un kolēģiem no Somijas “Creavit Media Osk” esam izlolojuši „Let’s Find and Use Your Creativity” projektu.

Šā projekta saturs paredz pieredzes apmaiņu starp partnervalstu kolēģiem par savas organizācijas labāko praksi radošas vides veidošanā pieaugušo izglītošanā.

Kolēģu sagatavotie mācību materiāli latviešu, somu, igauņu un angļu valodā, kā arī papildu informācija par projektu, ir pieejama tīmekļa vietnē: <http://www.creatrix.lv>